

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Для практичних занять з навчальної дисципліни
«СВІТОВЕ РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО»
для студентів денної та заочної форм навчання
РВО «магістр»
спеціальності 207 «Водні біоресурси та аквакультура»
ОПП «Охорона, відтворення та раціональне використання
гідробіоресурсів»

Затверджено
на засіданні групи забезпечення спеціальності
Протокол № _____ від « ____ » _____ 2022р.
Голова групи _____ Шекк П.В.

Затверджено
на засіданні кафедри Водних біоресурсів
та аквакультури
Протокол № _____ від « ____ » _____ 2022р.
Завідувач кафедри _____ Шекк П.В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Для практичних занять з навчальної дисципліни
«СВІТОВЕ РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО»

для студентів денної та заочної форм навчання

РВО «магістр»

спеціальності 207 «Водні біоресурси та аквакультура»

ОПП «Охорона, відтворення та раціональне використання
гідробіоресурсів»

Затверджено
на засіданні групи
забезпечення спеціальності
Протокол № _____
від « ____ » _____ 2022р.

Методичні вказівки для практичних занять з навчальної дисципліни «Світове рибне господарство» для студентів I року навчання денної та заочної форм навчання, за спеціальністю 207 «Водні біоресурси та аквакультура», рівень вищої освіти «магістр»/ Шекк П.В., Бургаз М.І.– Одеса, ОДЕКУ, 2022, 42 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 1	
ТЕМА: Основні промислові риби світового океану	5
<i>Питання для самоперевірки</i>	14
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 2	
ТЕМА: Рибпромислове районування світового океану	15
<i>Питання для самоперевірки</i>	19
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 3	
ТЕМА: Основні міжнародні риболовні організації	20
<i>Питання для самоперевірки</i>	22
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 4	
ТЕМА: Вивчення міжнародно-правового режиму морських просторів; міжнародного співробітництва України по охороні і стійкому використанню біоресурсів гідросфери ..	23
<i>Питання для самоперевірки</i>	30
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 5	
ТЕМА: Вивчення динаміки експорту-імпорту риботоварів провідних рибальських країн світу	31
<i>Питання для самоперевірки</i>	33
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 6	
ТЕМА: Імпорт та експорт риби та морепродуктів в Україні	34
<i>Питання для самоперевірки</i>	40
ЛІТЕРАТУРА	41

ПЕРЕДМОВА

Методичні вказівки для практичних занять з навчальної дисципліни «Світове рибне господарство» за спеціальністю 207 «Водні біоресурси та аквакультура» призначені для студентів I року навчання денної та заочної форм навчання рівня вищої освіти «Магістр», а також для самостійної роботи студентів, включаючи збір польового матеріалу, його обробку і підготовку курсових та магістерських робіт.

Світове рибне господарство - це стан сучасного виробництва рибної продукції в країнах Світу та в Україні, умінні оцінювати перспективи рибної галузі в сучасних умовах з урахуванням тенденцій розвитку світового рибного ринку, наявних ресурсів нарощування виробництва продукції промислу та аквакультури.

Рибна галузь включає підприємства океанічного і морського рибальства, внутрішніх водойм, рибництва (аквакультури), рибопереробні, сільськогосподарські підприємства, організації з відтворення та охорони рибних запасів, морські рибні порти, наукові та навчальні заклади. Риба і рибопродукти - цінний і часто незамінний продукт харчування, забезпечує потребу людини насамперед у білках тваринного походження, широку гаму вітамінів, різноманіття мікроелементів і біологічно активних речовин.

Метою вивчення дисципліни «Світове рибне господарство» є ознайомити слухачів магістратури з світовим рибним господарством, вивчити методи управління рибальством, вивчити структуру управління світовим рибальством та світовим рибним господарством, а також правових аспектів і механізмів регулювання обсягів промислу водних біологічних ресурсів, сучасних методів експлуатації транспортних і рибопереробних суден.

Освоєння дисципліни «Світове рибне господарство» спрямовано формування знань структури сучасного світового рибного господарства; динаміки світових обсягів промислу та вирощування гідробіонтів; стану і структури світового рибальського флоту; методів регулювання і контролю промислу гідробіонтів; цін та ринків риботоварів та ринкові тенденції.

В результаті вивчення дисципліни студенти отримують вміння оцінювати на практиці стан розвитку рибної галузі в країнах світу; визначати найбільш перспективні райони Світового океану; визначати найбільш перспективні об'єкти для промислового видобутку і аквакультури; орієнтуватися в тенденціях розвитку сучасного рибальського флоту і його продуктивності, тощо.

У силлабусі дисципліни «Світове рибне господарство» наведені змістовні лекційні та практичні модулі, контрольні питання для захисту практичних робіт та критерії оцінювання. Ознайомитись з силлабусом можна за посиланням - <http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/9621>

Практична робота № 1

ОСНОВНІ ПРОМИСЛОВІ РИБИ СВІТОВОГО ОКЕАНУ

Мета роботи: Дослідити основні промислові види риб Світового океану.

Матеріали та обладнання: контурні карти, комп'ютерна програма Jamboard

Теоретичні питання.

Подальший розвиток рибальства має проходити насамперед за рахунок освоєння рибних ресурсів пелагіалі і особливо сардинелл, скумбрієвих, дрібних тунців, кальмарів та інші, а також шляхом організації промислу придонних риб біля західних берегів Австралії і східного узбережжя Африки. Особливе значення тут матимуть ресурси мезопелагічних риб.

Таким чином, рибогосподарська вивченість Світового океану свідчить про реальну можливість суттєво збільшити сучасний обсяг вилову традиційних промислових морських риб і великих безхребетних.

У найбільшому обсязі (на 10-15 млн. тонн) можуть зрости вилови цих об'єктів в Тихоокеанському басейні. Саму істотну частину ймовірного приросту дадуть мешканці пелагіалі і меншу - придонні об'єкти.

Провідне місце в промислі займають оселедцеві, що забезпечують приблизно 25 % світового вилову. На другому місці - представники сімейства тріскових, потім слідує ставридові, скумбрієві. Представники сімейства анчоусових схильні до флуктуацій (коливань чисельності), тому їх частка в уловах варіює, наприклад у перуанського анчоуса (13-14 млн. тонн - в роки піднесення і десятки тонн - в роки депресій).

Представники 9 сімейств, перш за все мешканці прибережних і, меншою мірою, відкритих вод Світового океану - оселедцеві, тріскові, мерлузові, ставридові, скумбрієві, анчоусові, корюшкові, тунці, камбали - забезпечують близько 70 % світового видобутку морських риб.

СІМЕЙСТВО ОСЕЛЕДЦЕВИХ: оселедець атлантичний, оселедець тихоокеанський, салака (балтійська оселедець), шпроти чорноморський і балтійський, сардина пілчард, сардінопс івасі, кругла сардинелла.

СІМЕЙСТВО АНЧОУСОВИХ: анчоуси: європейський, капський, перуанський, тихоокеанський.

СІМЕЙСТВА ЛОСОСЕВІ, СІГОВІ, КОРЮШКОВІ: сьомга, кета, горбуша, таймень, ленок, голец, корюшка, ряпушка, мойва, омуль.

СІМЕЙСТВО СТАВРИДОВИХ: ставрида атлантична, ставрида японська, ставрида треку (західноафриканська), жовтохвіст, каранксов.

СІМЕЙСТВО СКУМБРІЄВІ: скумбрія атлантична, скумбрія японська, пеламіда, смугастий тунець, східна скумбрія, жовтоперий тунець.

СІМЕЙСТВО СПОРОВІ: зубан, скар, боопс, пагель.

СІМЕЙСТВО ГОРБИЛІВІ: горбиль, риба-капітан.

СІМЕЙСТВА ТРИСКОВИХ: тріска атлантична, тихоокеанська, минтай, навага, путасу північна і південна, тресочка Есмарка.

СІМЕЙСТВО МЕРЛУЗОВІ: хек сріблястий, європейський, аргентинський, макруронус.

СІМЕЙСТВО ВОЛОСОХВОСТІ: шабля-риба, чорна шабля-риба.

СІМЕЙСТВО СКОРПІНОВІ: золотистий морський окунь, клювач, тихоокеанський морський окунь.

СІМЕЙСТВО КАМБАЛОВИХ: жовтопера камбала, чорний палтус, ідейна камбала, калкан.

ОСЕЛЕДЦЕВІ

Сімейство оселедцевих налічує близько 190 видів. Оселедцеві поширені в тропічних, субтропічних і помірних водах. Більшість оселедцевих - морські риби. Приблизно 30 видів є прісноводними рибами і близько 30 видів - прохідними. Усі морські оселедцеві - пелагічні риби; по своєму поширенню і способу життя відносяться скоріше до нееретичної фауни, ніж до океанічної. Переважна кількість оселедцевих - планктонофаги і лише деякі з них - хижаки.

Океанічні оселедці широко поширені у водах Північної Атлантики, в Європейських морях, басейнах Північного Льодовитого океану і в північній частині Тихого океану. (рис. 1.1)

В Атлантичному та Північному Льодовитому океанах океанічний оселедець представлений 4 підвидами: атлантичним оселедцем, балтійським оселедцем - салакою, біломорським оселедцем і чесько-печерським оселедцем;

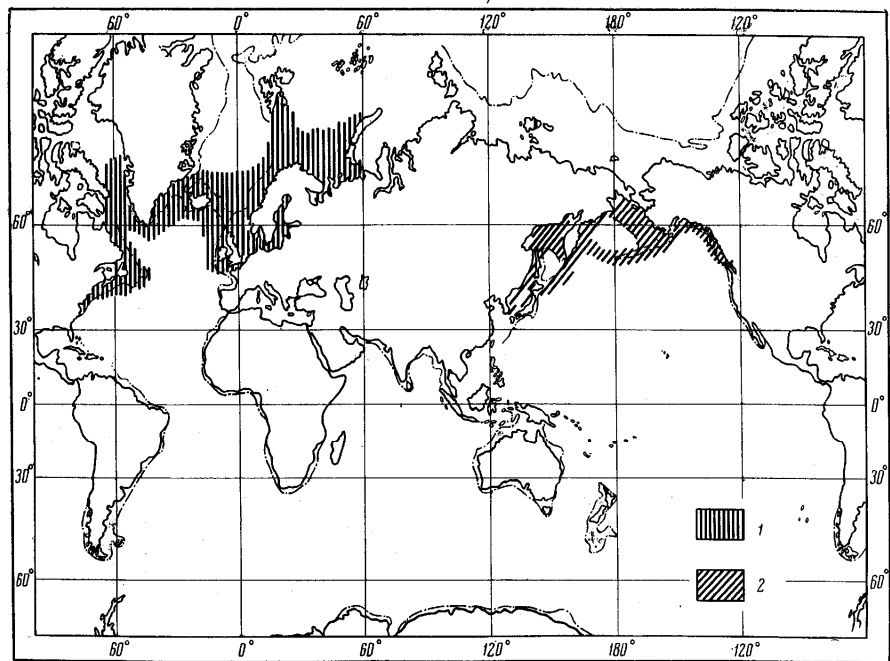

Рисунок 1.1 – Поширення океанічних оселедців:

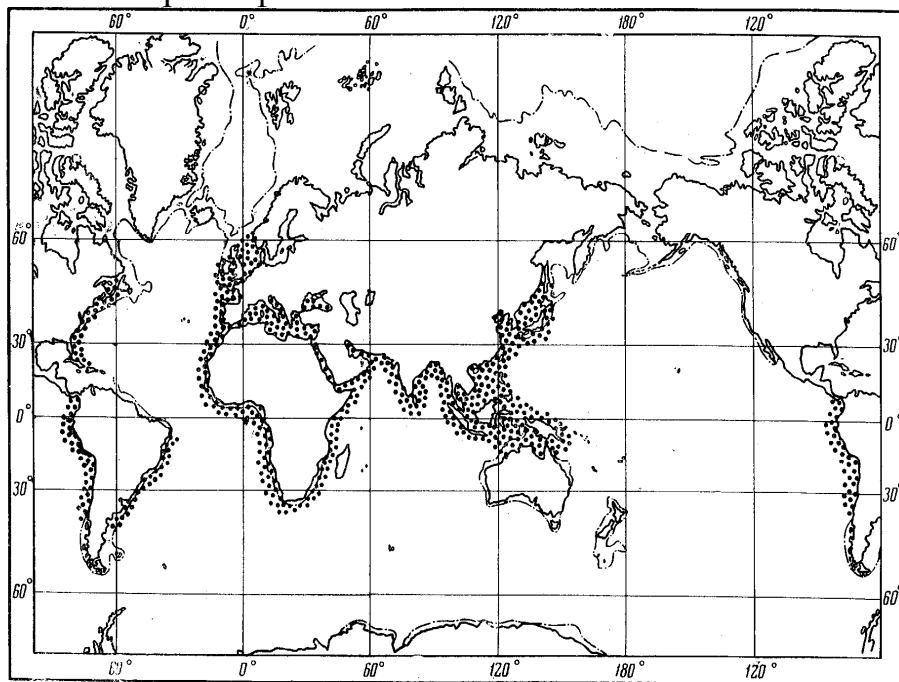
1 - атлантичного; 2 - тихоокеанського.

в Тихому океані - одним підвидом – тихоокеанським оселедцем.

АНЧОУСОВІ

Сімейство анчоусові налічує 17 родів, що мешкають в тропічних і субтропічних морях і частково в морях помірної зони (рис.1.2).

Анчоуси - невеликі морські пелагічні риби, що живуть зазвичай у поверхневих шарах води. Довжина промислового анчоуса коливається від 9 до 16 см. Харчуються анчоуси дрібними планктонними ракоподібними, личинками риб і фітопланктоном.

В Атлантичному океані має промислове значення атлантичний анчоус, ареал якого простягається від Канарських островів на півдні до 62 паралелі на півночі.

Рисунок 1.2 – Поширення анчоусових

Біля берегів Анголи в невеликих кількостях видобувається Африканський анчоус. У північній частині Тихого океану біля берегів Азії ловиться японський анчоус.

Біля берегів Південної Америки у великих кількостях виловлювали перуанський анчоус.

У тропічній зоні Індійського і Тихого океанів об'єктом промислу є індійський анчоус. У водах Австралії зустрічається австралійський анчоус.

ЛОСОСЕВІ

Лососеві поширені в ріках і морях Європи, північній та західній Азії та Північній Америці (рис. 1.3).

Сімейство лососевих налічує 9 родів. Основну частину світового вилову лососевих становлять тихоокеанські лососі.

Лососеві - одні з найважливіших промислових риб світу, що дають вилови 0,5-1 млн. тонн на рік - близько 3 % всього вилову морських риб.

Всі лососеві нерестяться в прісній проточній воді - в річках і струмках. Це цілком закономірно, оскільки предки лососевидних були прісноводними і лише деякі види еволюціонували в прохідних (анадромних) риб - власне лососі: благородні (атлантичні) лососі і тихоокеанські (далекосхідні) лососі. Прохідні форми лососевих більшу

частину життя проводять у морських водах, нагулюючи вагу, і, коли настане термін (як правило через 2-5 років), повертаються для нересту в річки, в ті самі місця, де народилися самі.

Практично всі прохідні лососі нерестяться один раз у житті і після нересту гинуть. Особливо це характерно для тихоокеанських лососів (кета, горбуша, нерки та ін.) На відміну від них, серед атлантичних лососів (сьомга) гинуть не всі особини, деякі розмножуються до 4-х разів (єдиний зафіксований рекорд - 5 разів), хоча це в більшій мірі виняток, ніж правило.

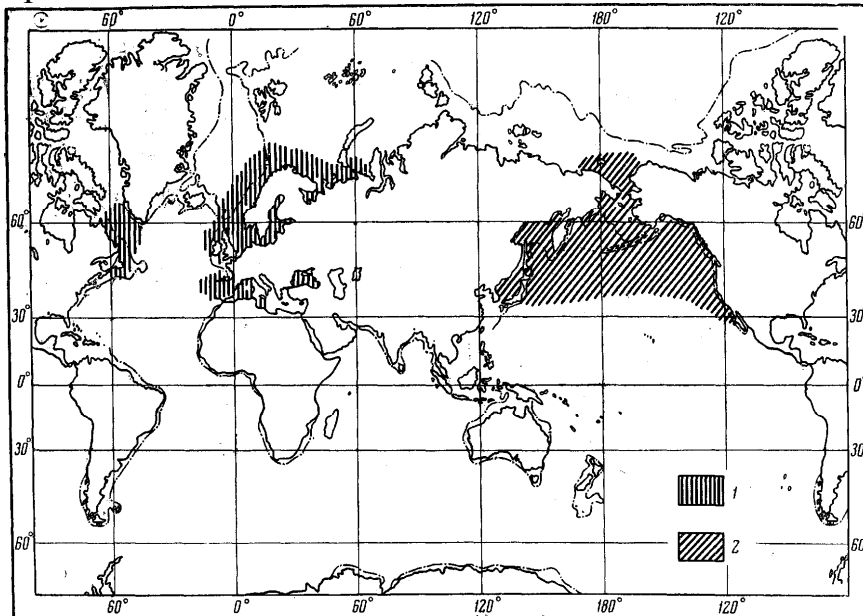

Рисунок 1.3 – Поширення лососів

Перед нерестом організм прохідних лососевих зазнає істотних метаморфоз - радикально змінюється зовнішній вигляд, відбуваються внутрішні зміни - тіло втрачає сріблясту забарвлення, набуваючи яскраві тони, з'являються червоні і чорні плями, воно стає більш високим,

у самців часто з'являється горб (звідси назва одного з видів - горбуша).

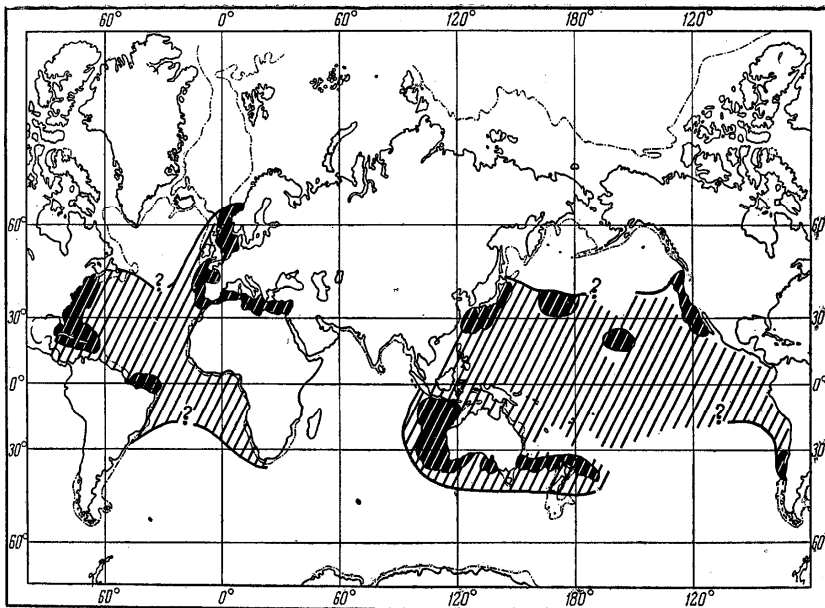
Щелепи лососів стають гачкоподібним, зуби більшими. Одночасно відбувається дегенерація шлунка, кишечника і печінки, м'ясо стає менш пружним і жирним, і відповідно, менш цінним.

ТУНЦЕВІ

Тунці - пелагічні, великі риби, життя яких тісно пов'язана з відкритими просторами океанів. Ці типові представники океанічної іхтіофауни широко поширені в тропічних і субтропічних і частково у помірних водах Атлантичного, Індійського і Тихого океанів. Будучи хорошими плавцями, тунці здійснюють значні за своєю протяжністю міграції. Сімейство тунцевих нараховує 8 родів: звичайний тунець, довгоперий тунець, великоокий тунець, жовтоперий тунець, австралійський і гавайський тунець, смугастий тунець, плямистий атлантичний і плямистий індотихоокеанський тунець, макрелевий тунець.

Тунці - всі без винятку - хижаки, що харчуються рибою і кальмарами.

Звичайний тунець - поширений в межах субтропічних, частково помірних і тропічних областях Світового океану при температурі 5 - 29° С (рис. 1.4).

Звичайний тунець досягає 3,5 м довжини і ваги 700 кг. Це найбільший представник сімейства тунцевих. Промислові розміри коливаються в залежності від району промислу.

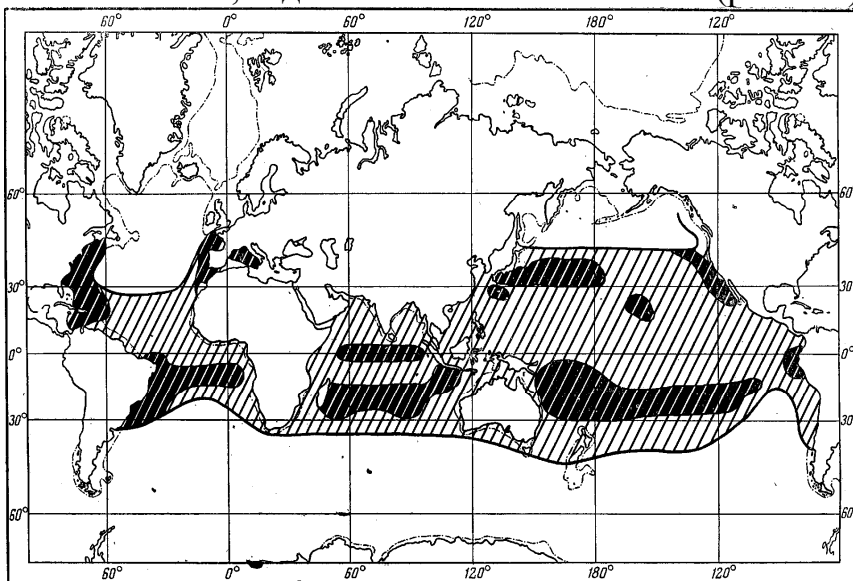
Рисунок 1.4 – Поширення звичайного тунця

Харчуються оселедцями, сардинами, анчоусами, шпротами, дрібною скумбрією, кальмарами і ракоподібними. Більші тунці поїдають велику рибу - сайду і лососів.

Звичайний тунець зазвичай тримається косяками, які складаються з 50-60 риб, але і зустрічаються з 1000 і більше риб. Здійснюючи вертикальні міграції, опускається на глибину до 150 м.

Звичайний тунець значно легше переносить коливання температури і солоності, ніж інші види тунців. Добувається звичайний тунець ярусами. Кошельковими неводами, вудками, ставними неводами і пастками.

Довгоперий тунець - поширений в тропічних, субтропічних водах Атлантичного, Індійського і Тихого океанів (рис. 1.5).

Досягає довжини 1,5 м і ваги 45 кг. У промислових умовах переважають тунці довжиною від 80 до 100 см і вагою від 10-22 кг. Харчується в основному рибою (сардини, анчоус) і ракоподібними.

Рисунок 1.5 – Поширення довгоперого тунця

Здійснює великі міграції, дотримуючись вод з температурою не нижче 14°C і солоністю не нижче 35 ‰. Міграції довгоперого тунця пов'язані зі зміною системи течій.

Крім звичайних міграцій здійснює також вертикальні. У північній частині Тихого океану найбільші вилови відзначаються від 130-170 м. В екваторіальних водах улови збільшуються з глибиною. Здобувається головним чином ярусами в водах з температурою 18-24°C.

Смугастих тунців зустрічається в Атлантичному, Тихому й Індійському океанах. У водах з температурою вище 15°C і є одним з найбільш теплолюбних видів тунців. (рис. 1.6).

Смугастих тунців рідко досягає довжини 1 м і ваги 25 кг. Харчується сардиною, молоддю риб, кальмарами, крилоногими молюсками і дрібними ракоподібними. Здійснюючи кормові міграції, долає величезні відстані.

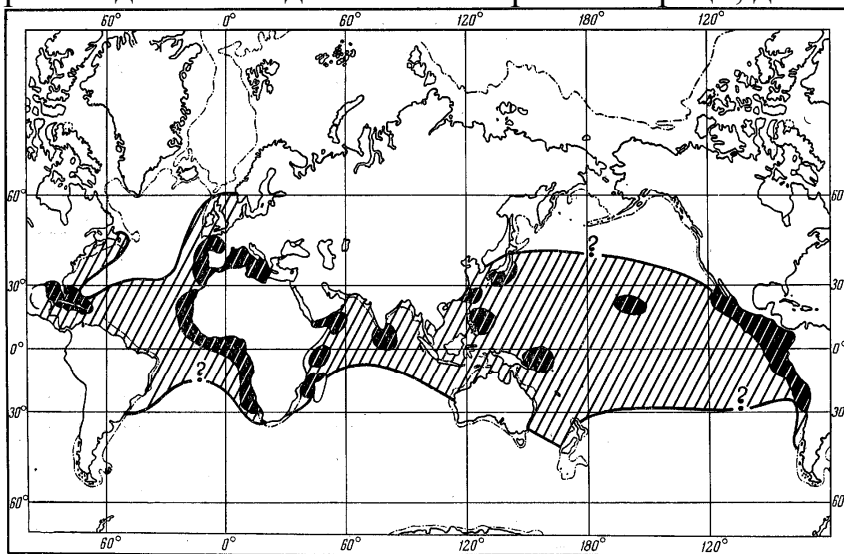

Рисунок 1.6 – Поширення смугастого тунця

Вертикальний розподіл смугастого тунця обмежена глибиною 100 м, але зазвичай дотримується поверхні. Косяки смугастого тунця налічують до 50 тис. особин. Добувається кошельковими неводами. На яруси майже не ловиться.

Великоокий тунець поширений в тропічних і субтропічних водах Світового океану. Утворює промислові скупчення в Атлантичному океані по західному узбережжю Африки.

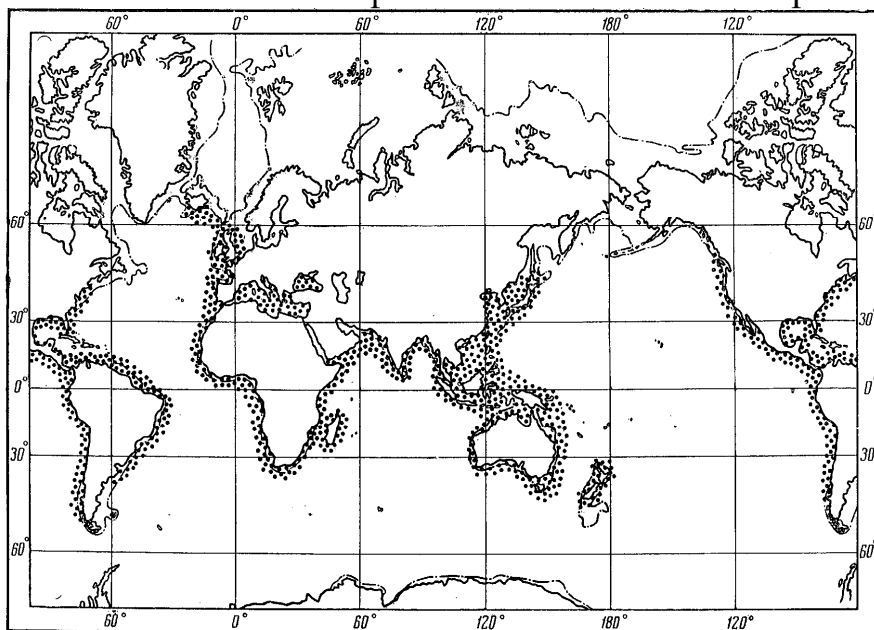
Великоокий тунець досягає довжини 2 м і ваги більше 100 кг. Зазвичай в виловах переважають особини від 16 до 30 кг.

Великоокий тунець - велика зграєва риба. Харчується дрібною рибою і кальмарами. Найбільші скупчення утворює при температурі 21-22°C. Робить вертикальні міграції на глибину більше 125 м. Промисловий вилов здійснюють ярусами.

СТАВРИДОВІ

Сімейство ставридових налічує більш ніж 200 видів. Ставридові широко поширені в морях помірної і тропічної поясів земної кулі (рис. 1.7). Майже всі ставридові - морські стайні риби, які ведуть пелагічний спосіб життя. Більшість з них живиться зоопланктоном і

рибою. Незважаючи на пелагічний спосіб життя, розподіл ставридових тісно пов'язаний з шельфом. Більшість з них має промислове значення.

Зі світового улову ставридових близько 60 % виловлювали в Тихому океані, Атлантичному 39 %, Індійському 1 %.

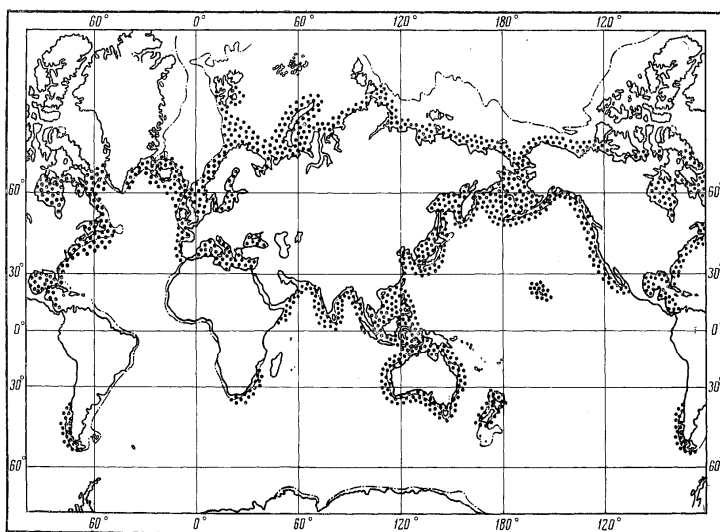
Рисунок 1.7 – Поширення ставридових

КАМБАЛОПОДІБНІ

Із ряду камбалоподібних господарське значення мають камбалові, ромбові і морські язики. Всі камбалоподібні - типові мешканці дна.

По своїй питомій вазі в світом промислі серед камбалоподібних найбільше значення мають камбалові, які складають більше 90 % світового вилову камбалоподібних, потім йдуть ромбові близько 3 % і морські язики більше 3 %.

Камбалові налічують 44 роди. Камбалові широкі поширені у всіх морях, деякі з них входять в пониззя річок (рис. 1.8). Майже всі представники цього сімейства, за винятком декількох видів, тримаються в прилеглих до берегів водах, в межах материкового шельфу.

Віддалених міграцій не роблять, виконуючи лише сезонні переміщення на досить обмежених просторах. Основною їжею камбалових є представники донної фауни (черв'яки, голкошкірі, молюски) і дрібна риба.

Рисунок 1.8 – Поширення камбалових

У світовому рибному промислі морських риб камбалоподібні мають істотне значення. З камбалових можна виділити найбільш цінних в харчовому відношенні - таких як палтусові. Найбільші вилови атлантичного палтуса в Норвегії, Канаді та Великобританії.

Тихоокеанський палтус в значних кількостях виловлюється США і Канаді.

ТРИСКОВІ

Сімейство тріскових налічує 22 роди і 58 видів. Тріскові поширені в північних, помірних, тропічних і субтропічних водах Атлантичного і Тихого океанів і в Північному Льодовитому океані. Майже всі тріскові - морські риби і тільки минь є постійним мешканцем прісних вод.

До найбільш важливих в промисловому відношенні риб в сімействі тріскових слід віднести: тріску, мерлузи, пікшу, минтая і сайду.

Тріска ділиться на 6 підвидів: атлантична, балтійська, кильдінська, біломорська, гренландських і тихоокеанська тріска. Ареал поширення тріски обмежений північною частиною Атлантичного і Тихого океанів. (рис. 1.9).

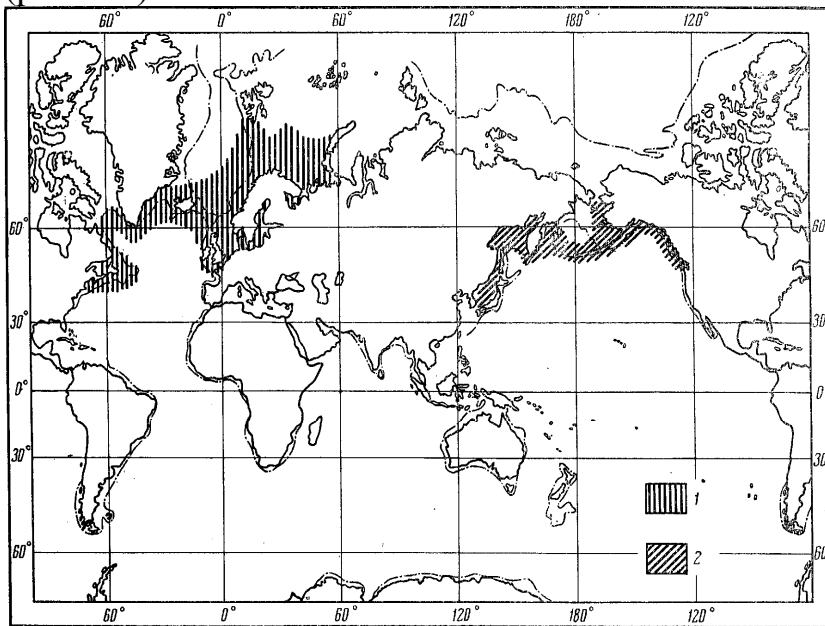

Рисунок 1.9 – Поширення тріски
1 - атлантичної; 2 - тихоокеанської

Крім риб тріска поїдає планктонних ракоподібних і донних безхребетних.

Найбільше значення в світовому промислі має атлантична тріска. Тріска - морська зграєва риба, що веде придонний спосіб життя. Харчується переважно рибою - оселедцем, мойвою, піщаної сайкою, навагою і іншими дрібними рибами.

САРДИНА, САРДИНЕЛА, САРДИНОПС

У світовому промислі сардини представлені трьома родами: сардинелла з 16 видами, сардінопс з 1 видом та кількома підвидами і сардина з 1 видом та 2 підвидами.

Сардини поширені в Атлантичному, Тихому й Індійському океанах, в теплі роки окремі види проникають далеко на північ. Це пелагічні стайні

риби, планктонофаги, що мешкають в межах материкового шельфу (рис. 9.10, 9.11). Найбільша кількість сардин - понад 905 світового вилову видобувається в Атлантичному океані. Більше 3 % в Індійському і більш 5 % в Тихому океані.

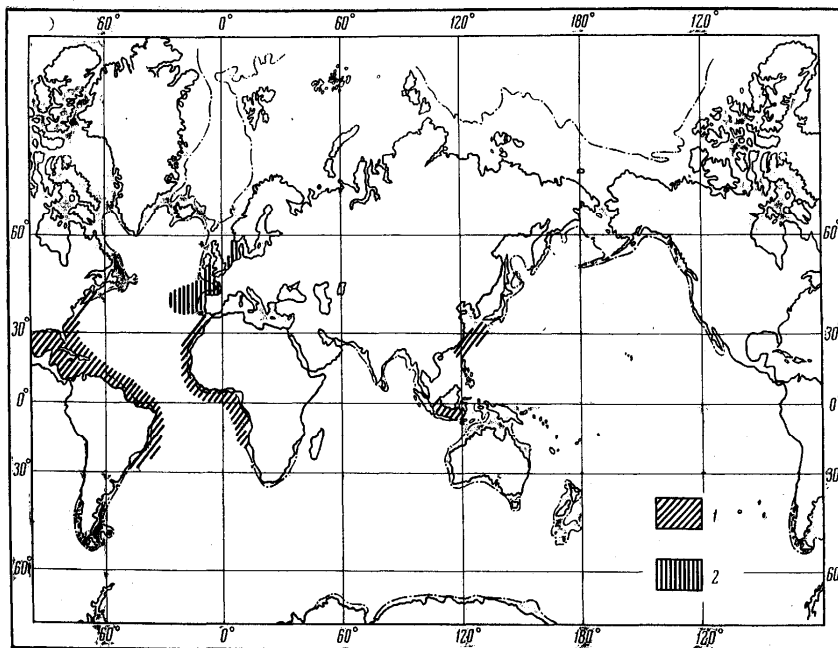

Рисунок 1.10 – Поширення сардин:
1 - рід сардинелла, 2 - рід сардина

Найбільш розвинений промисел сардинели в Індійському океані, в Атлантичному океані сардинелла ловиться як біля берегів Бразилії, так і біля берегів Африки. Сардінопс поширений в Атлантичному, Індійському і Тихому океанах.

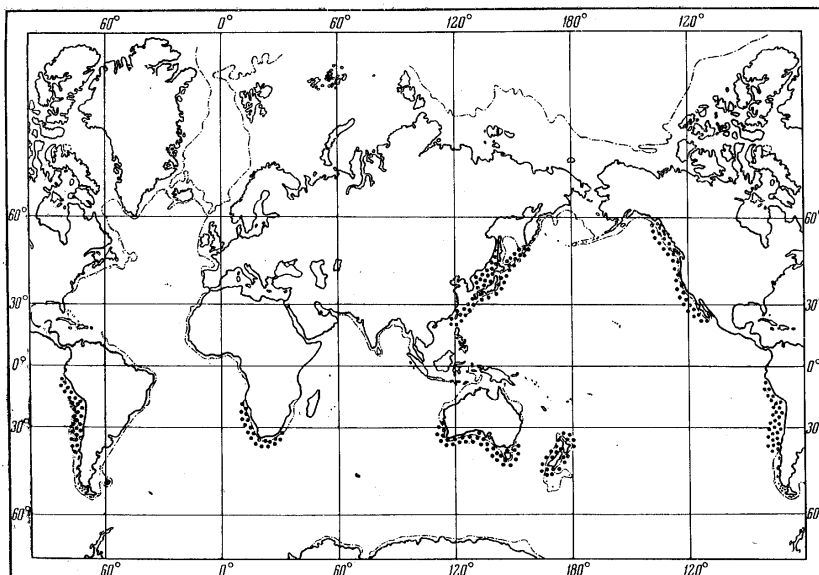

Рисунок 1.11 – Поширення сардінопа

Розвинений промисел сардінопа здійснюється у південно-західного узбережжя Африки. Атлантична сардина поширена тільки в басейні Атлантичного океану.

Завдання.

На контурну карту, або у комп'ютерній програмі Jamboard нанести поширення основних промислових видів риб Світового океану (вид риб вказує викладач) та надати характеристики.

Питання для самоперевірки

1. Яка рибогосподарська вивченість Світового океану?
2. Назвіть представників 9 сімейств мешканців прибережних та відкритих вод Світового океану.
3. Охарактеризуйте рід оселедцевих.
4. Покажіть на схемі поширення океанічних оселедців.
5. Охарактеризуйте сімейство анчоусових.
6. Покажіть на схемі поширення анчоусових у Світовому океані.
7. Охарактеризуйте сімейство лососевих.
8. Покажіть на схемі поширення лососевих у Світовому океані.
9. Охарактеризуйте сімейство сардинових.
10. Покажіть на схемі поширення сардинових у Світовому океані.
11. Охарактеризуйте сімейство тунцеві.
12. Перерахуйте на які роди поділяється сімейство тунцеві.
13. Покажіть на схемі поширення звичайного тунця, довгоперого. та смугастого тунця
14. Охарактеризуйте сімейство камбалоподібних.
15. Перерахуйте на які роди поділяється сімейство камбалоподібних.
16. Покажіть на схемі поширення камбалоподібних у Світовому океані.
17. Охарактеризуйте сімейство тріскових.
18. Перерахуйте на які роди поділяється сімейство тріскових.
19. Покажіть на схемі поширення тріскових у Світовому океані.
20. Охарактеризуйте сардини, сардинели та сардинопса.
21. Покажіть на схемі поширення сардини, сардинели та сардинопса у Світовому океані.

Практична робота № 2

РИБОПРОМИСЛОВЕ РАЙОНУВАННЯ СВІТОВОГО ОКЕАНУ

Мета роботи: Дослідити риболовні промислові райони Світового океану та регіональне розбивання основних промислових районів ФАТ

Матеріали та обладнання: контурні карти, комп'ютерна програма Jamboard

Теоретичні питання.

Відповідно до міжнародного права, морські простори поділяють на чотири основні частини: внутрішні морські води, територіальні води (територіальне море), виняткова економічна зона держав та відкрите море.

Обсяг прав та обов'язків, якими наділено судно у внутрішніх морських водах, у територіальних водах, винятковій економічній зоні та відкритому морі, а також у прилеглих та рибальських зонах, водах міжнародних проток та каналів, різний.

Основні промислові райони ФАО, межі яких були визначені у взаємодії з міжнародними рибопромисловими організаціями, виступають умовними підрозділами, насамперед, для статистичних цілей. Тим не менш, при визначенні кордонів рибостатистичних районів брали до уваги інші особливості та градації: межі природних районів і природних зон океанів і морів, межі зон діяльності прилеглих рибопромислових організацій (встановлені міждержавними конвенціями та договорами), існуючі національні практики, державні кордони, довгота та широту градусної системи, поширення водної фауни, структуру та склад ресурсів, умови довкілля в районах та ін.

Головним логічним принципом при формуванні основних промислових районів ФАО є те, що райони, встановлені цією міжнародною організацією, повинні (наскільки це можливо) співпадати із зонами дії інших рибальських комісій. Такий підхід полегшує зіставлення даних та покращує можливість співпраці з питань статистики загалом.

В силу різних історичних причин спочатку райони в Тихому океані, за винятком 87 району (ЮВТО), що збігається з зонами діяльності Комісії з регулювання промислу тунців у Південній частині Тихого океану та постійної Комісії з рибальства у Південній частині Тихого океану, були не так чітко ранжовані, як в Атлантиці та Індійському океані.

Кордони встановлених промислових районів періодично модифікують у міру появи нових вимог чи завдань. Тим не менш, намагаються якомога рідше вносити зміни до вже існуючого районування. Перегляд кордонів ФАО здійснює лише після консультацій з національними владами та рибальськими організаціями, діяльність яких пов'язана з районом передбачуваних змін.

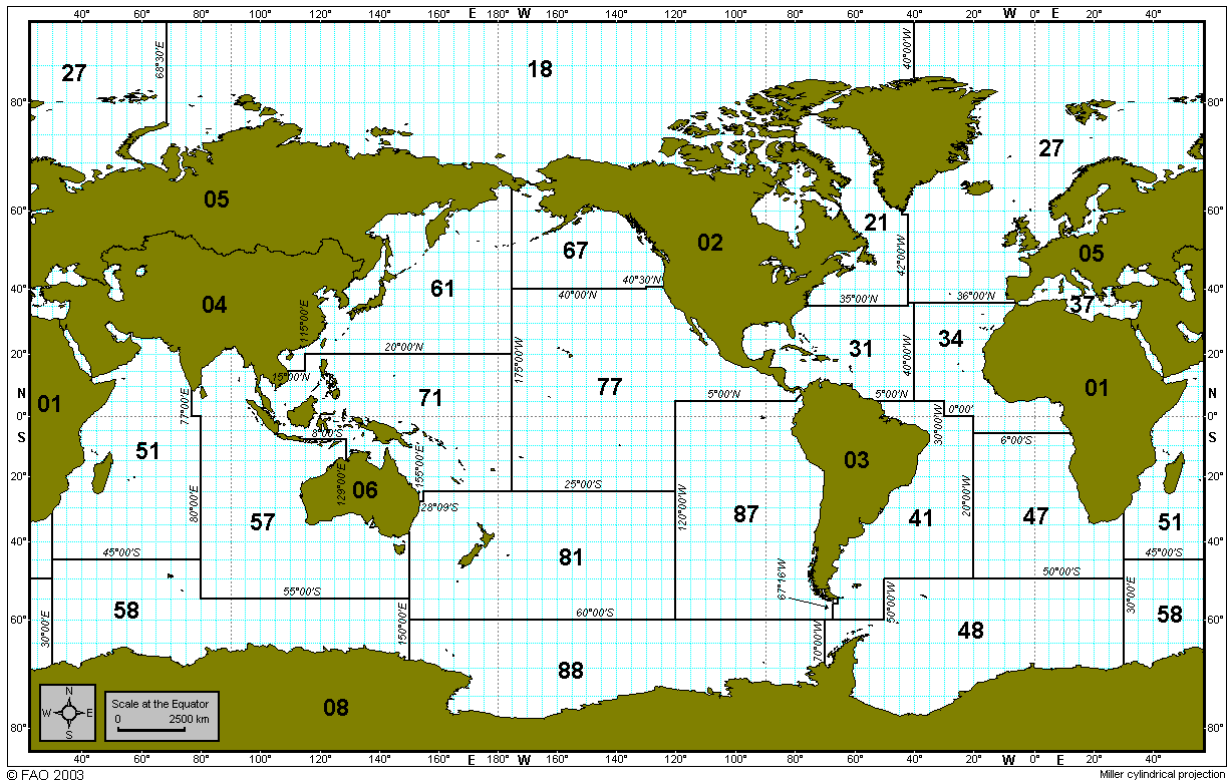

Рисунок - Карта сучасного рибпромислового районування ФАО

Основні принципи, якими керується ФАО під час перегляду меж районів Світового океану, можна сформулювати так:

- зміни в існуючій системі повинні розглядатись лише в тому випадку, якщо для цих змін існують вагомі причини, які аргументовано доведені та проілюстровані відповідними документами;
- при розгляді змін поряд із перевагами слід враховувати й ті незручності, які можуть спричинити за собою запропоновані зміни;
- визначальним підтвердженням необхідності змін є біологічні міркування, але береться до уваги розподіл промислу, можливий вплив цієї зміни на існуючу динаміку статистичних даних, а також міркування адміністративного та політичного характеру.

Основні рибпромислові райони ФАО

Для статистичних цілей на міжнародному рівні зараз затверджено 26 основних рибпромислових районів. Вони включають:

- 7 основних внутрішніх рибальських районів, кожен із яких становить внутрішні води одного з континентів (Європи, Азії, Африки, Північної Америки, Південної Америки, Австралії та Океанії, а також Антарктики);
- 19 основних морських рибпромислових районів, що охоплюють води Атлантичного, Індійського, Тихого та Південного (Антарктичного) океанів із прилеглими до них морями.

Основні промислові райони, внутрішні та морські, визначаються за назвами та двозначними цифровими кодами.

Внутрішні;

1 – Африка – внутрішні води;

2 – Північна Америка – внутрішні води;

3 – Південна Америка – внутрішні води;

4 – Азія – внутрішні води;

5 – Європа – внутрішні води;

6 – Океанія – внутрішні води;

8 – Антарктика – внутрішні води. Морські:

18 – Арктика;

21 – Північно-Західна Атлантика;

27 – Північно-Східна Атлантика;

31 – Центрально-Західна Атлантика; 34 – Центрально-Східна Атлантика; 37 - Середземне та Чорне моря;

41 – Південно-Західна Атлантика;

47 – Південно-Східна Атлантика;

48 – Антарктична частина Атлантики; 51 – Західна частина Індійського океану; 57 – Східна частина Індійського океану;

58 – Антарктична частина Індійського океану;

61 – Північно-Західна частина Тихого океану;

67 – Північно-Східна частина Тихого океану;

71- Центрально-Західна частина моря; 77 – Центрально-Східна частина Тихого океану; 81 – Південно-Західна частина Тихого океану;

87 – Південно-Східна частина Тихого океану;

88 – Антарктична частина Тихого океану;

Рибпромисловий район 07 (Колишній СРСР - внутрішні води) відповідав території, яка раніше була Союзом Радянських Соціалістичних Республік. Після утворення нових незалежних держав статистика уловів Вірменії, Азербайджану, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану з 1990 р. відноситься до промислового району 04 «Азія - внутрішні води», Дані про улови Білорусі, Естонії, Латвії, Литви Молдова, Російської Федерації та України відносяться до промислового району 05 «Європа – внутрішні води».

Регіональне розбивання основних промислових районів ФАТ

У стандартній міжнародній практиці прийнято розбивати кожен основний промисловий район на:

1. Підрайони

2. Зони

3. Підзони

Перераховані градації спочатку були успішно розроблені та впроваджені для рибпромислового районування Атлантичного океану. Попередницею НАФО

- ІКНАФ - для 21-го промислового району (СЗА); ІКЕС - для району 27 (СВА); КЕСАФ - для району 34 (ЦВА); ДФКМ – для району 37 (Середземне та Чорне моря); СЕАФО - для району 47 (ЮВА); КППС – для району 87 (ЮВТО) та АНТКОМ

– для районів 48, 58 та 88 в Антарктиці.

Спільна Робоча Група зі статистики рибальства в Індійському океані та Західній частині Тихого океану з 1978 р. встановила підрайони у сфері діяльності двох комісій – ІОФК (для районів 51 та 57) та АПФК (для районів 71 та 81).

Лише у трьох основних промислових районах ФАО не запроваджено розбивку по підрайонах. Це СЗТО (61), СВТО (67) та ЦВТО (77). Тим часом на розгляді знаходиться низка пропозицій, у тому числі про перегляд кордонів окремих районів у Тихому океані. Для Центрально-Західної Атлантики (31) розбивка за підрайонами розроблена, але її не застосовують.

За час роботи ФАО у галузі статистики рибальства (з 1947 р.) межі районів Світового океану та кількість районів змінювали 12 разів. Тому при аналізі статистичних даних по районах треба мати на увазі, що довгий динамічний ряд може дати неправильні результати через непорівнянність площі і зміни одних і тих же районів у різні роки.

Описи та цифрові означення промислових районів

Схема основних промислових районів представлена рис. 2.1. Нижче наведено перелік цих районів.

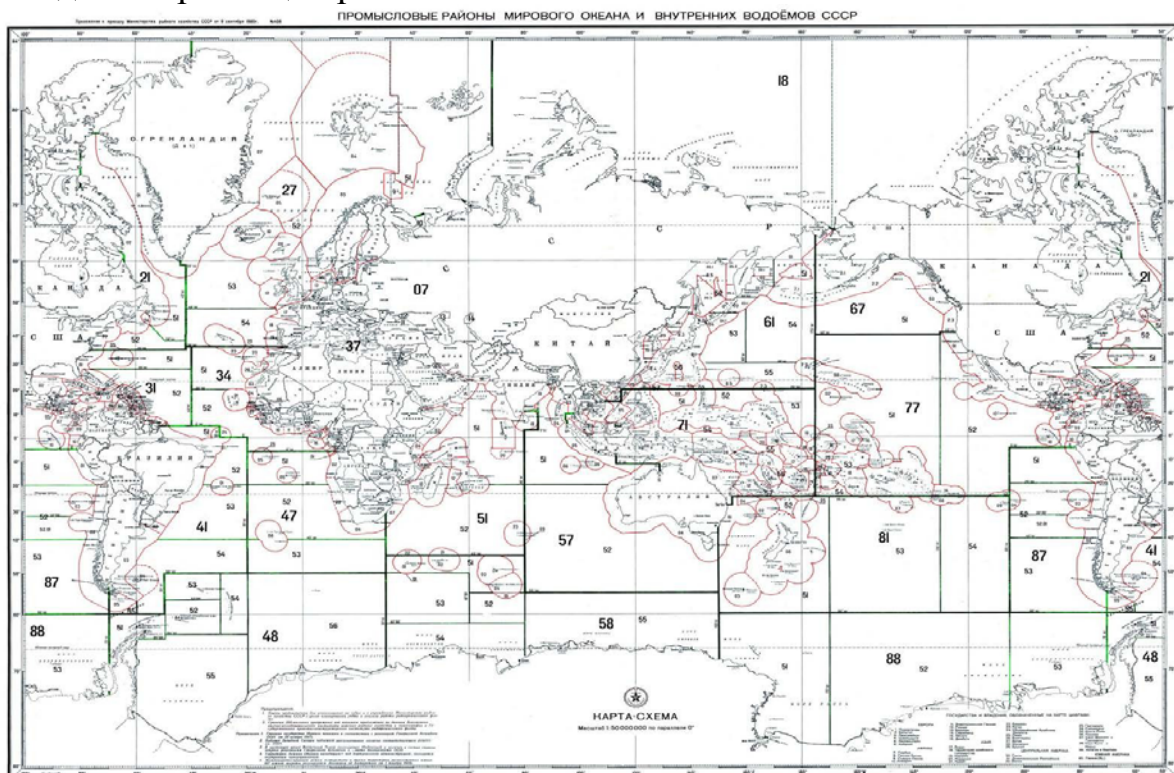

Рисунок 2.1 – Промислові райони Світового океану та внутрішніх водойм

Завдання.

На контурну карту, або у комп'ютерній програмі Jamboard нанести основні рибоводні промислові райони Світового океану та надати характеристики.

Питання для самоперевірки

1. Що таке сумарна щорічна рибопродукція Світового океану?
2. Що таке ресурсний потенціал Світового океану?
3. Охарактеризуйте склад світових уловів риб.
4. Охарактеризуйте склад світових уловів оселедцеподібних риб
5. Охарактеризуйте склад світових уловів тріскоподібних риб
6. Охарактеризуйте склад світових уловів молюсків
7. Охарактеризуйте Арктичну біогеографічну область
8. Охарактеризуйте Бореально-Атлантичну біогеографічну область
9. Охарактеризуйте Бореально-Тихоокеанську біогеографічну область
10. Тропіко-Атлантичну біогеографічну область
11. Охарактеризуйте Тропіко-Індо-Тихоокеанічну біогеографічну область
12. Охарактеризуйте Нотально-Антарктичну (Субантарктичну) біогеографічну область
13. Охарактеризуйте Антарктичну біогеографічну область

Практична робота № 3 ОСНОВНІ МІЖНАРОДНІ РИБОЛОВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Мета роботи: Дослідити та надати характеристику основним міжнародним риболовним організаціям.

Матеріали та обладнання: контурні карти, комп'ютерна програма Jamboard

Теоретичні питання.

Нині відомо близько 50 регіональних міжнародних організацій, тією чи іншою мірою пов'язаних із промислом водних біологічних ресурсів. Проте з цих організацій не можна вважати рибогосподарськими, т.к. у них немає необхідних повноважень, пов'язаних із збереженням та раціональним використанням гідробіонтів. Подібні організації, як, наприклад, Міжнародна рада з дослідження моря (ІКЕС), відіграють роль науково-консультативних. У зв'язку з цим можна також згадати Комітет з рибальства у Центрально-Східній Атлантиці (КЕСАФ).

Деякі регіональні організації мають повноваження щодо одного, декількох видів риб (лососів, тунців тощо) або всіх об'єктів промислу в певному географічному районі.

Нижче наведено список міжнародних організацій, що регулюють рибогосподарські відносини та управління водними біоресурсами в різних районах Світового океану або стосовно різних промислових об'єктів.

1. НЕАФК (NEAFC) – Комісія з рибальства у Північно-Східній Атлантиці
2. НАФО (NAFO) – Комісія з рибальства в Північно-Західній Атлантиці (замість ІКНАФ)
3. ІБСФК (IBSFC) – Міжнародна комісія з рибальства у Балтійському морі
4. ІККАТ (ICCAT) – Міжнародна комісія зі збереження атлантичних тунців
5. КЕСАФ (CECAF) – Комісія з рибальства у Центрально-Східній Атлантиці
6. ВЕКАФК (WECAFC) – Комісія з рибальства у Центрально-Західній Атлантиці
7. СРКФ (SRCF) – Субрегіональна Комісія з рибальства [Західної Африки]
8. КОРЕП (COREP) – Міжнародна комісія з рибальства у Гвінейській затоці
9. СЕАФО (CEAFO) – Організація з рибальства в Південно-Східній Атлантиці (замість скасованої ІКСЕАФ)
10. НАСКО (NASCO) – Організація зі збереження північноатлантичних лососей
11. ІКЕС (ICES) – Міжнародна Рада з дослідження моря

12. НАММКО (NAMMSO) – Комісія зі збереження морських ссавців у Північній Атлантиці
13. ГФКМ (GFCM) – Генеральна комісія з рибальства у Середземному морі
14. КОФРЕМАР (COFREMAR) – Комісія з рибальства у внутрішніх водах Латинської Америки
15. ППХК (IPHC) – Міжнародна комісія з тихоокеанського палтусу
16. ПІКЕС (PICES) – Організація з морських наук у Північній Пацифіці
17. КППС (CPPS) – Постійна комісія з рибальства у Південній Пацифіці
18. ПСК (PSC) – Комісія з тихоокеанських лососів
19. НПАФК (NPAFC) – Комісія з анадромних риб Північної Пацифіки
20. ФФА (FFA) - Міжнародне агентство - "Форум тихоокеанських островів"
21. УПС (SPC) – Секретаріат Тихоокеанського Співдружності (Островів Тихого океану)
22. СЕПТФА (SEPTFA) – Рада з промислу тунців Східної Пацифіки
23. ІАТТК (IATTC) – Міжнародна комісія зі збереження тропічних тунців
24. РЕКОФІ (RECOFI) – Регіональна комісія з рибальства (країн Перської затоки)
25. ВІОТО (WIOFO) – Організація з промислу тунців Західної частини Індійського океану
26. ІОТК (IOTC) – Міжнародна комісія зі збереження тунців Індійського океану
27. СВІОФК (SWIOFC) – Комісія з рибальства у Південно-Західній частині Індійського океану
28. ВКПФК (WCPFC) – Конвенція з рибальства у Західній та Центральній Пацифіці
29. АПФІК (APFIC) – Комісія з рибальства в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні
30. ІОФК (IOFC) – Комісія з рибальства в Індійському океані
31. АНТКОМ (CCAMLR) – Комісія зі збереження морських живих ресурсів Антарктики
32. ККСБТ (CCSBT) – Комісія зі збереження південного синього тунця
33. ОЛДЕПЕСКА (OLDEPESCA) – Латиноамериканська організація з рибальства
34. МКК (IWC) – Міжнародна китобійна комісія

Необхідність правової регламентації промислу

Розвиток світового морського рибальства пов'язані з комплексом різних міжнародних правових питань. Одне з ключових питань полягає у встановленні меж, до яких у море поширюється юрисдикція прибережної держави.

Визначення меж юрисдикції у сфері рибальства часто пов'язане із претензіями держави на води відкритого моря, які оскаржуються, у свою чергу, іншими державами.

Ще одне не менш значуще питання стосується раціонального використання рибних ресурсів з таким розрахунком, щоб забезпечити нормальне відтворення. Потрібно збалансоване поєднання принципу відкритого моря з обмеженнями, необхідними для збереження ресурсів. Останнім часом підвищилася роль міжнародних конвенцій та міжурядових організацій з рибальства. Заходи з регулювання рибальства будуть ефективними лише у разі, якщо системою міжнародного регулювання охоплять всі основні промислові райони Світового океану. Необхідно чітко встановити їх межі, а також визначити сферу повноважень держав, організацій та угод, що регулюють промисел.

Необхідно відзначити, що за останні двадцять років ФАО були розроблені та впроваджені у міжнародну практику зміни кордонів деяких районів Світового океану, але використовуване в даний час Російською Федерацією районування Світового океану, затверджене наказами МРХ СРСР, не відповідає міжнародним стандартам.

Тому, доцільно внести зміни до кордонів восьми промислових районів, а саме: ЮЗА, Антарктичної частини Атлантичного океану, Західної та Східної частин Індійського океану, ЦЗТО, ЦВТО та ЮВТО.

Завдання.

На контурну карту, або у комп'ютерній програмі Jamboard нанести місце розташування основних міжнародних риболовних організацій та надати характеристики.

Питання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте морфогенетичні показники, що використовуються оцінки стабільності розвитку тварин.
2. Назвіть основні принципи збору матеріалу для методу флуктуючої асиметрії тварин.

Практична робота № 4
ВИВЧЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
МОРСЬКИХ ПРОСТОРІВ; МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
УКРАЇНИ ПО ОХОРОНІ І СТІЙКОМУ ВИКОРИСТАННЮ
БІОРЕСУРСІВ ГІДРОСФЕРИ

Мета роботи: Дослідити міжнародно-правовий режим морських просторів; міжнародне співробітництво України по охороні і стійкому використанню біоресурсів гідросфери

Матеріали та обладнання: контурні карти, комп'ютерна програма Jamboard

Теоретичні питання.

Проблеми охорони Світового океану набули глобального значення для всіх держав внаслідок того, що морське середовище не розділене кордонами. Системою течій, через поверхневий стік, взаємозв'язок з атмосферою шкідливі речовини розповсюджуються на величезні площі і значні відстані від конкретного джерела забруднення. Саме тому міжнародне співробітництво у цій галузі має виключне значення для всього світового співтовариства. Отже, охорона і раціональне використання ресурсів гідросфери вимагає тісного міжнародного співробітництва, ґрунтованого на спільній нормативній базі, зокрема на таких принципах міжнародного права:

- Охорона екологічної рівноваги, що визначає певні права і обов'язки держав.
- Держава своєю діяльністю не повинна шкодити морському середовищу інших держав.
- Неприпустимість забруднення вод відкритого моря в результаті будь-якого виду діяльності.
- Обов'язкове дотримання міжнародних стандартів усіма без винятку державами.
- Зобов'язання держав застосовувати заходи, спрямовані на поліпшення всіх аспектів гігієни зовнішнього середовища, що підтверджує Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, прийнятий у 1966 р.
- Забруднення Світового океану, яке змінює газовий склад атмосфери і тепловий баланс планети, розглядається як порушення екологічної безпеки планети.

Масове застосування гербіцидів та дефоліантів призводить до отруєння суміжного морського середовища - так званого марециду. До марециду можна віднести також такі дії у мирний час, як

випробування ядерної зброї, захоронення радіоактивних відходів та отруйних речовин, скидання небезпечних промислових відходів. Ці дії заборонені міжнародним правом.

Найважливішу роль у координації міжнародної діяльності з охорони водних ресурсів планети відіграють міжнародні угоди (конвенції), які вже давно використовуються у міжнародному праві та практиці. Конвенція (від лат. *conventio* - договір, угода) - це вид міжнародних договорів, що встановлює взаємні права та обов'язки сторін. Конвенції поділяють на багатосторонні і двосторонні, загальні і галузеві, глобальні та регіональні. Приймаються вони міжнародними організаціями на конференціях,

Першою міжнародною угодою, яка встановила певні зобов'язання держав у галузі охорони Світового океану, була Лондонська конвенція з попередження забруднення моря нафтою 1954 р. з поправками 1962 р. Конвенція заборонила зливання нафти із суден, встановила заборонені зони, зобов'язала кожену державу, яка підписала конвенцію, застосувати необхідні заходи для обладнання окремих портів пристроями для приймання нафтових залишків. У 1969 р. до Лондонської конвенції внесли нові поправки, за якими було скасовано всі заборонені для зливання нафти зони, а замість них забороненою зоною оголошено увесь Світовий океан.

Усіма питаннями, пов'язаними з проблемами Світового океану, займається Міжнародна морська організація (ІМО - International Maritime Organization). Це міжнародна міжурядова організація, що має статус спеціалізованої агенції ООН. Заснована у 1958 р. з метою сприяння міжнародному співробітництву у сфері морських перевезень і морської торгівлі. Функціонувати розпочала з 1959 р. До 22 травня 1982 р. мала назву Міжурядова морська консультативна організація - ІМКО. Організація є форумом для обміну інформацією між урядами з технічних питань міжнародного торговельного судноплавства, сприяє гарантуванню безпеки на морі та уникненню забруднення моря морськими суднами. У межах ІМО було проведено багато конференцій, що завершилися укладенням конвенцій з різних аспектів морського судноплавства. Міжнародна морська організація прийняла велику кількість рекомендацій, кодексів, керівництв, настанов, резолюцій.

Членами ІМО є більше ніж 190 держав, у тому числі й Україна. ІМО вирішує питання, пов'язані із забезпеченням співробітництва у судноплавстві й мореплаванні, розробкою рекомендацій і проектів конвенцій з морського права. Вищим органом ІМО є асамблея, що складається з усіх її членів і скликається раз на два роки. Секретаріат ІМО очолює генеральний секретар. Штаб-квартира організації розташована в Лондоні.

Після Лондонської конвенції 1954 р. першими міжнародно-правовими документами у галузі морського права, які започаткували процес його кодифікації, були чотири конвенції 1958 Р-:

- Конвенція про територіальне море і прилеглу зону;
- Конвенція про континентальний шельф;
- Конвенція про відкрите море;

- Конвенція про рибальство й охорону живих ресурсів моря. Вони були прийняті І Конференцією ООН з морського права, яка відбулася 1958 р. у Женеві (Швейцарія), і тому відомі також як Женевські конвенції 1958 р. їх прийняття мало важливе значення для уніфікації правового режиму Світового океану, прогресивного розвитку міжнародного морського права. Переважну більшість визначених у них правових норм включено до Конвенції ООН з морського права 1982 р. Женевські конвенції свідчать про те, що на той час нафта і радіоактивні матеріали вважалися не лише основними, а практично єдиними джерелами забруднення. У 60-ті роки такий вибіркового підхід був типовим для міжнародних правил про запобігання забрудненню моря.

У 1963 р. було підписано Московський договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, космічному просторі та під водою. Велике значення для попередження радіоактивного забруднення Світового океану мав Договір про заборону розміщення на дні океанів і морів та в їх надрах ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення. Щодо радіоактивних матеріалів, то заходи з регулювання в основному стосувалися одного питання - обов'язку компенсувати збитки, спричинені ядерними інцидентами. Оскільки питання цивільної відповідальності не були закладені в цих угодах, то вони не містили матеріальних стандартів запобігання забрудненню. Проте були прийняті деякі заходи, спрямовані безпосередньо на боротьбу з радіоактивним забрудненням, наприклад, положення про перевезення радіоактивних речовин та експлуатацію суден з ядерними установками були включені у Конвенцію про охорону людського життя на морі (СОМСІ) 1960 р. (а пізніше і у Конвенцію СОЛАС 1974 р.). Ще раніше (у 1957 р.) окремі положення, які стосуються видалення радіоактивних відходів, були включені до Римського договору, яким було засноване Європейське співтовариство з атомної енергії (Свроатом).

Зважаючи на різке зростання обсягів морських перевезень нафти, які значно збільшили небезпеку забруднення, основним завданням стало запобігання викидам та боротьба із розливами нафти. Із самого початку своєї діяльності ІМКО взяла на себе організацію широкого міжнародного співробітництва для запобігання забрудненню із суден. ІМКО відіграла також головну роль у прийнятті у 1969 р. Міжнародної конвенції про втручання у відкритому морі на випадок аварій, які призводять до забруднення нафтою, і Міжнародної конвенції про цивільну відповідальність за збитки від забруднення нафтою.

Окрім угод глобального характеру, вживалися заходи щодо боротьби із забрудненням нафтою на регіональному рівні. Перші такі конвенції містили лише норми про співробітництво та моніторинг, взаємну допомогу при усуненні забруднення та про обмін інформацією з приводу інцидентів, пов'язаних із забрудненням. До таких актів належать, зокрема, Угода про

співробітництво у боротьбі із забрудненням нафтою вод Північного моря 1969 р. (Бонн).

Для 1970-х років був характерний перехід від прийняття часткових рішень до створення всеохопних правових режимів. Зміни характеризувалися орієнтацією на джерела забруднення, тобто замість регулювання забруднення, викликаного лише певними видами речовин, вжиті заходи стосувалися конкретного джерела забруднення в цілому. Першим об'єктом, на який був запланований такий підхід, стало захоронення відходів у морі (демпінг).

У 1972 р. низкою західноєвропейських держав підписана Конвенція про запобігання забрудненню моря шляхом захоронення відходів із суден та літальних апаратів (Осло). Дія Конвенції поширювалася на Північне море, північно-східну частину Атлантичного океану та частини Північного Льодовитого океану, які межують з нею. Через дев'ять місяців з'явився "двійник", який мав уже глобальний характер, - Конвенція про запобігання забрудненню Світового океану викидами відходів та інших матеріалів, прийнята в Лондоні у 1972 р. на міжурядовій конференції представниками 80 держав (набула чинності у 1975 р"). Вона містить так званий "чорний" перелік речовин, повністю заборонених до скидання: хлорорганічні сполуки, ртуть і кадмій та їх сполуки, нафта і нафтопродукти, речовини для ведення хімічної та біологічної війн. А також регламентує; а) заборону скидів надзвичайно небезпечних речовин, включаючи радіоактивні; б) скидання ряду речовин лише за попереднім спеціальним дозволом; в) скидання менш небезпечних речовин з дозволу національних органів влади.

Щодо забруднення із суден, то відповідний крок був зроблений у 1973 р., коли була прийнята Міжнародна Конвенція про запобігання забрудненню з кораблів. Звичайно, Конвенція 1973 р. не забезпечувала повне досягнення поставленої мети, але стала значним кроком у напрямку виконання зобов'язань, оскільки детально визначила стандарти викидів для всіх типів суден, а також передбачила відповідні положення щодо конструкції та обладнання морських суден.

На регіональному рівні подальша регламентація забруднення була результатом укладення у 1974 р. Паризької Конвенції про запобігання забрудненню моря із джерел, розміщених на суші, дія якої поширюється на той же самий географічний регіон, що і дія Конвенції про захоронення відходів 1972 р., укладеної в Осло. Ця Конвенція, торкаючись в основному забруднення із суші, застосовується також певною мірою і до забруднення внаслідок діяльності на морському дні і захоронення відходів.

Останній крок до створення конвенційного режиму, який би охоплював будь-яке джерело забруднення моря, так само як і будь-який інший вид шкідливих речовин, вперше було зроблено балтійськими державами. Швидке забруднення вод Балтійського моря призвело до

встановлення контактів між прибережними державами. У 1971 р. уряд Фінляндії висловив готовність прийняти конференцію з питань захисту навколишнього середовища Балтії. Ця пропозиція, розроблена згодом більш детально, була підтримана іншими прибережними державами, і у травні 1973 р. розпочалася

підготовка до прийняття регіональної конвенції. Підготовча робота завершилася Дипломатичною конференцією, де було прийнято Конвенцію про захист морського середовища регіону Балтійського моря (Гельсінкі, 1974).

Конвенція застосовується до регіону Балтійського моря, який включає власне Балтійське море, Фінську затоку і вхід до Балтійського моря, та передбачає спеціальні заходи боротьби з кожним джерелом забруднення, яке впливає на середовище Балтії. За прикладом Балтійських держав незабаром пішли держави Середземного моря - уже в лютому 1976 р. на конференції 16 середземноморських держав у Барселоні була прийнята Конвенція про захист Середземного моря від забруднення, яка за багатьма параметрами нагадує гельсінську. Барселонська конвенція є істотною частиною Плану дій щодо Середземного моря, прийнятого у 1975 р. під егідою ЮНЕП.

Іншим успішним прикладом регіонального співробітництва було проведення у 1978 р. Кувейтської регіональної конференції повноважених представників із захисту і розвитку морського середовища та прибережних районів, яка прийняла низку документів щодо захисту району Перської затоки, якому загрожує значне забруднення внаслідок видобутку нафти та її перевезення танкерами.

Отже, наприкінці 60-х і у 70-х роках ХХ ст. у надзвичайно короткі терміни розробляється і приймається, а згодом вступає в силу низка масштабних міжнародних угод у галузі охорони водних ресурсів планети. Проте універсальні угоди стосуються в основному лише забруднення морів із суден та наслідків захоронення відходів і не зачіпають одне з головних джерел забруднення морського середовища - забруднення із суші, а також внаслідок робіт на континентальному шельфі, із атмосфери тощо. Регіональні договори, хоча здебільшого регламентують забруднення моря із суден і в результаті захоронення відходів, містять окремі норми про запобігання забрудненню з інших джерел. Але вони поширюються лише на окремі морські регіони, які становлять незначну частину Світового океану. Картина захисту Світового океану за такими договорами має фрагментарний, мозаїчний характер, вирізняється відсутністю рис, які об'єднують спорадичні деталі.

Проте майже у той самий період (1973-1982 рр.) проходить робота III Конференції ООН з морського права, яка завершується створенням системи кодифікованих універсальних норм міжнародного морського права. Єдину систему норм, які повинні діяти у сфері захисту і збереження

морського середовища, містить прийнята конференцією Конвенція ООН з морського права, яка ще має назву "Хартія морів". Ці норми у своїй сукупності регламентують запобігання забрудненню морського середовища із усіх можливих джерел, причому сфера їх дії не обмежена якими-небудь окремими географічними регіонами.

Робота над розробкою Конвенції розпочалася ще у 1973 р., коли Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй скликала Конференцію ООН з морського права. І лише у 1982 р. у Монтего-Бей (Ямайка) була ухвалена Конвенція ООН з морського права. У 1994 р. була прийнята додаткова Угода про здійснення частини XI Конвенції. Конвенція і Угода набули чинності відповідно 16 листопада 1996 р. і 28 липня 1998 р. Нині Конвенція, що складається з 320 статей і закріплює правовий режим Світового океану в цілому, ратифікована 155 державами. Конвенція визначила акваторії, які мають національну юрисдикцію, і ці держави несуть відповідальність перед міжнародною спільнотою за їхню охорону. Приблизно 45 % Океану оголошено загальним надбанням людства, тому будь-яка діяльність на цих акваторіях має здійснюватися під контролем Міжнародного органу з морської справи.

Конвенції ООН з морського права підпорядковуються всі інші міжнародні угоди, прийняті як до, так і після її ухвалення. Це, зокрема, Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, підписана у Вашингтоні у 1973 р. та виправлена у Бонні 22 червня 1979 р., а також Угода про заборону комерційного видобування китів (1985 р.).

У 90-х роках ХХ ст. було підписано низку угод щодо спільного користування та охорони акваторій морів прилеглими країнами. Так, у 1992 р. була ухвалена Конвенція про захист Чорного моря від забруднення (Бухарестська конвенція). Вона є основним правовим документом, що визначає пріоритети і напрямки міжнародної природоохоронної діяльності у басейні Чорного моря. Активне співробітництво між шістьма країнами Чорноморського басейну (Болгарією, Грузією, Румунією, Російською Федерацією, Туреччиною та Україною) розпочалося саме після підписання цієї Конвенції. Для виконання її положень була створена Чорноморська комісія, постійний секретаріат якої розпочав роботу у 2000 р. Для країн-учасниць ця Конвенція стала одним із перших міжнародних договорів про захист навколишнього середовища з часу набуття ними незалежності.

У 1993 р. міністрами охорони довкілля шістьох чорноморських країн була підписана Одеська Міністерська Декларація, яка передбачає: заборону скидів радіоактивних матеріалів у Чорне море; контроль за забрудненням від судноплавства; комплекс заходів зі створення природоохоронних територій та збереження біорізноманіття; розробку планів реагування у надзвичайних ситуаціях; інвентаризацію джерел забруднення, створення системи моніторингу та впровадження програм

моніторингу; запровадження експертизи всіх проектів на предмет їхнього впливу на довкілля; розвиток міжнародного співробітництва в регіоні з метою виконання положень Бухарестської конвенції.

Стратегічний план дій для відновлення та захисту Чорного моря (СПД, 1996) є важливим документом, спрямованим на посилення регіонального співробітництва. План містить пропозиції щодо зменшення надходження забруднення морського середовища з берегових джерел та внаслідок діяльності, пов'язаної із судноплавством. Чорноморська комісія надала СС офіційний статус спостерігача в межах Бухарестської конвенції. СПД передбачає основу для розширеного співробітництва, що включає:

співробітництво між Чорноморською комісією і Міжнародною комісією із захисту річки Дунай (International Commission for the Protection of the Danube River (ICPDR));

- участь у роботі Цільової робочої групи Дунай - Чорне море (Danube Black Sea Task Force (DABLAS));

- співробітництво з Європейським агентством із питань навколишнього природного середовища (European Environmental Agency (EEA));

- здійснення функцій координаційної групи для досягнення цілей Договору щодо збереження китових Чорного моря, Середземного моря і прилеглої території Атлантичного океану

(Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea (ACCOBAM));

співробітництво з Гельсінською комісією (Helsinki Commission (HELCOM));

- співробітництво зі Спільним науково-дослідним центром СС (Joint Research Centre (JRC)) в Італії;

- співробітництво з Програмою ООН із захисту навколишнього середовища "Глобальний план дій" (United Nations Environment Programme "Global Programme of Action" (UNEP GPA)).

Європейська комісія запропонувала амбіційну Морську стратегію задля більш ефективного захисту морського довкілля у Європі, за якої морські ресурси повинні використовуватись згідно з принципами збалансованого розвитку і з використанням екосистемного підходу. У Стратегії визнаються специфічний характер та відмінності європейських океанів і морів (від океанографічних та гідрологічних параметрів, фізичних та хімічних особливостей, загроз довкіллю, засобів їх подолання до економічних і соціальних умов у прибережних країнах). Тому необхідно впроваджувати відповідні заходи для цього морського регіону з властивими йому екологічними характеристиками. Велика увага приділяється співпраці з країнами, які не входять до Європейського Союзу, а також регіональними структурами, що займаються проблемами захисту морів та океанів. Кожна країна СС повинна буде розробити власну

Морську стратегію для своїх морських вод, враховуючи разом з цим наявні міжнародні офіційні угоди.

Отже, міжнародний правовий режим використання і охорони водних ресурсів планети базується на таких головних аспектах: регулювання рибальства та інших морських промислів; використання дна і надр океану за межами шельфу можливе виключно в мирних цілях; проведення багатосторонніх наукових досліджень океану, а також атмосфери і Космосу з морських акваторій; тісний взаємозв'язок правового режиму повітряного простору над відповідними акваторіями з правовим режимом океану; дотримання правового режиму торговельного судноплавства і військового мореплавства.

Доступною для використання людиною є прісна вода, яку містять річки, озера і підземні води; саме ці джерела становлять всього 0,3 % об'єму гідросфери планети. У багатьох регіонах великі річки та озера розташовані на порівняно малоосвоєних територіях. Головним багатством Світового океану є біологічні ресурси - 160 тис. видів тварин і 10 тис. водоростей, чого цілком може вистачити, щоб прогодувати 30 млрд осіб. Це величезні харчові ресурси, які можуть бути невичерпними при правильному і дбайливому їх використанні.

Основним сировинним ресурсом Світового океану є морська вода, що містить 75 важливих хімічних елементів, запаси яких на суші неухильно виснажуються, тоді як в океанських водах їх утримується величезна кількість. Світовий океан багатий на мінеральні ресурси, а надра океану багаті покладами корисних копалин. Крім того, морська вода може бути використана для одержання прісної - нині винайдено багато промислових методів опріснення. До того ж, відкриті й донні джерела прісної води на континентальному шельфі.

Завдання.

На контурну карту, або у комп'ютерній програмі Jamboard нанести місце розташування проблемних зон Світового океану, назвати організації які займаються вирішенням таких питань та надати характеристики.

Питання для самоперевірки

1. Які є принципи міжнародного права, що стосуються охорони і раціонального використання ресурсів гідросфери?
2. Які є види конвенцій? Коли була прийнята і як називалась перша конвенція у галузі охорони Світового океану?
3. Яка організація займається питаннями, пов'язаними з проблемами Світового океану? Які питання вирішує ІМО?
4. Коли було створено систему кодифікованих універсальних норм міжнародного морського права?
5. Що таке морська стратегія? Які конвенції та стратегії прийняті для вирішення проблем Чорного моря?
6. На чому базується міжнародний правовий режим використання і охорони водних ресурсів?

Практична робота № 5

ВИВЧЕННЯ ДИНАМІКИ ЕКСПОРТУ-ІМПОРТУ РИБОТОВАРІВ ПРОВІДНИХ РИБАЛЬСЬКИХ КРАЇН СВІТУ

Мета роботи: Провести дослідження динаміки експорту та імпорту продуктів рибальства різних країн, визначити країни, які є лідерами світового рибальства.

Матеріали та обладнання: контурні карти, комп'ютерна програма Jamboard

Теоретичні питання.

За останній час відбулися зміни в складі першої десятки «рибальських» країн. Для того щоб їх оцінити, досить порівняти першу десятку, якою вона була в середині 1950-х рр. (Японія, США, СРСР, Китай, Норвегія, Великобританія, Індія, Канада, ФРН, Данія) з сучасною.

Зі старого складу першої десятки в ній залишилося шість країн - Японія, США, Росія, Китай, Індія і Норвегія. Однак черговість їх у цій групі помітно змінилася. Так, Китай ще на початку 1990-х рр., вийшов на перше місце, хоча в його уловах, що зустрічається не так часто, переважає не морська, а прісноводна риба. Серед чотирьох країн-новачків - країни Азії і Латинської Америки, які, до речі, абсолютно переважають і в складі другої десятки. У результаті, за деякими даними, нині на них припадає вже 70% всього світового улову.

Цікаво, що перша десятка країн і територій з видобутку риби, з розрахунку на душу населення, виглядає зовсім інакше. На першому місці знаходяться датські Фарерські острови (5560), на другому-Ісландія (4500 кг), на третьому - Гренландія (2065 кг). Далі слідує Фолклендські острови (780 кг), Норвегія (700), Чилі (460), Кірібаті (390), Мальдіви (385), Перу (370) і Данія (345 кг).

За останні десятиліття обсяг світової торгівлі рибопродуктами збільшився у багато разів. Ще на початку 1990-х рр.. на міжнародний ринок надходило близько 2/5 всього улову. При цьому на розвинені країни припадало 1/2 експорту і 9 / 10 імпорту морепродуктів.

Що ж стосується перспектив зростання світових виловів, то вони, відповідно до більшості розрахунків і прогнозів, виглядають досить обмеженими. Хоча оцінки можливостей використання морських біоресурсів коливаються в дуже великих межах (від 70 мли до 200 мли т), все ж більшість фахівців вважає максимально допустимими річні улови в обсязі 110-120 мли т. А це рівень, що вже досягнутий.

У Росії улови риби в 1990-х рр.. спочатку сильно знизилися, але потім стабілізувалися приблизно на рівні 3-4 мли т. За виробництвом риби з розрахунку на душу населення (20 кг) Росія перевищує середньосвітовий рівень (16 кг). Рибальство ведеться в річках, озерах і особливо в морських акваторіях, головними з яких були і залишаються моря Далекого Сходу.

Порівняно обмежені можливості самовідтворення біоресурсів

Світового океану змушують шукати нові підходи, які забезпечували б надходження рибної продукції на світовий ринок. Головний із них - розвиток аквакультури. Сутність аквакультури (від лат. Aqua - вода і cultura - обробіток, догляд) полягає в розведенні і вирощуванні в контрольованих людиною умовах риб, моллюсків, ракоподібних, голкошкірих, водоростей, які становлять для нього економічний, а іноді й естетичний (штучні перли, акваріумні риби) інтерес.

Світовий ринок - це сукупність ринків окремих країн, що пов'язані між собою товарообміном. За своєю товарно-галузеву структурою світовий ринок поділяється на:

- ринок готових виробів;
- ринок сировини та напівфабрикатів;
- ринок послуг.

Світовий ринок риби та рибопродуктів завжди був і залишається важливою складовою світової торгівлі. Стан і тенденції світового рибного господарства, починаючи з 80-х років, характеризується підсиленням конкуренції серед розвинутих у риболовстві країн за право використання морських рибних ресурсів і морепродуктів. Застосування надмірних потужностей в Світовому океані при здійсненні рибальства спричинило переексплуатацію основних об'єктів промислу, що користуються підвищеним попитом на світовому ринку, і зумовило необхідність розвитку рибництва - штучного вирощування риби та морепродуктів.

Важливим елементом системи організації ринку в умовах зростаючої кількості населення є механізм ринкового збалансування попиту і пропозиції. Ринок рибних товарів значною мірою формувався стихійно, без науково обгрунтованої системи. Головним регулятором функціонування даного сегменту був ринковий механізм, який швидко адаптувався до специфіки товару та побажань споживачів. У середині 90-х років ХХ століття почали розвиватись адаптовані до умов ринку збутові стратегії країн-продуцентів, які збільшили прибутки і охарактеризували основні тенденції та напрями розвитку ринку риби та рибопродуктів.

На даний момент можна говорити про тісну залежність обсягів вилову риби та рибопродуктів і кількості населення. В цілому зараз спостерігається часткове збалансування попиту і пропозиції на ринку рибу та рибопродукти, та все ж основною проблемою залишається невідповідність потреб населення і виробництва даного виду продукції.

За прогнозами експертів ООН (Організація Об'єднаних Націй), споживання риби та морепродуктів у країнах, що розвиваються, постійно збільшуватиметься і безумовно значною мірою впливатиме на структуру та вартість торговельних потоків на світовому ринку. Оскільки чисельність населення продовжує зростати значно швидшими темпами, ніж обсяги пропозиції рибної продукції на світовому ринку, остання визначатиметься і формуватиметься у відповідності до можливостей виробництва продукції

рибництва внаслідок природної обмеженості ресурсів для здійснення рибальства. Для країн-експортерів даного виду продукції це створює потужні рушії для відтворення ресурсів Світового океану і розвитку альтернативних джерел виробництва продукції рибної промисловості.

На сьогоднішній день можна говорити про досить швидкий і стабільний розвиток світового ринку риби та рибопродуктів, а також про його важливість через зростаючий попит і частку у світовій торгівлі, що постійно збільшується.

В сучасних умовах розвитку міжнародної торгівлі ефективне функціонування ринку риби та рибопродуктів неможливе без злагодженого і відпрацьованого механізму взаємодії його учасників. Аналіз співпраці покупців і продавців у розвинених країнах є важливим елементом впровадження та вдосконалення ринкової політики.

Правила організації ринку продукції рибальства та рибництва повинні враховувати розвиток і зміни в сучасній системі видобутку продукції. Метою організації ринкової взаємодії визначено забезпечення сталого управління водними ресурсами та досягнення стабільних цін на ринку, балансу між попитом і пропозицією враховуючи обсяги сировини у кількості, необхідній як кінцевим споживачам, так і переробній промисловості країн-експортерів та країн-імпортерів

В глобальному масштабі для більш ніж 1,5 млрд. людей риба та морепродукти забезпечують 20% від середнього споживання білків тваринного походження.

Продукція аквакультури залишається найбільш динамічно зростаючою галуззю виробництва продуктів харчування тваринного походження, темпи росту якої випереджають зростання чисельності населення.

Першу трійку провідних експортерів риби складають Китай, Норвегія і Таїланд. З 2002 року Китай дещо випереджає інші країни за експортом риби і його частка у світовому експорті риби і рибних продуктів складає 10%, або приблизно 10,1 млрд. долларів США. У подальшому фахівці прогнозують стійке лідерство у рибній галузі саме Китаю, як виробника продукції аквакультури.

Завдання.

На контурну карту, або у комп'ютерній програмі Jamboard нанести основні країни, які є лідерами світового рибальства з експорту та імпорту продуктів рибальства та надати характеристику.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть десятку країн-лідерів з вилову риби на душу населення?
2. Чому активно почала розвиватись аквакультура?
3. Що таке світовий ринок?
4. Який прогноз експертів ООН на рахунок споживання риби та морепродуктів в майбутньому?
5. Що повинні враховувати правила ринкової організації продукції рибальства та рибництва?

Практична робота № 6 ІМПОРТ ТА ЕКСПОРТ РИБИ ТА МОРЕПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Мета роботи: Провести дослідження динаміки експорту та імпорту продуктів рибальства України.

Матеріали та обладнання: контурні карти, комп'ютерна програма Jamboard

Теоретичні питання.

Статистичні показники свідчать, що на ринку риби та морепродуктів України частка імпорту значно перевищує частку експорту. Хоча вилов риби на внутрішніх водоймах росте, у структурі українського ринку риби близько 80% займає імпортована продукція, 20% — це риба, виловлена та вирощена в Україні (рис. 6.1-6.2)

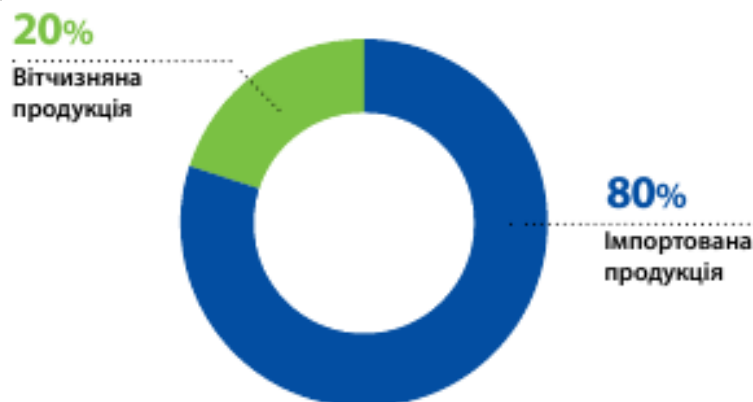
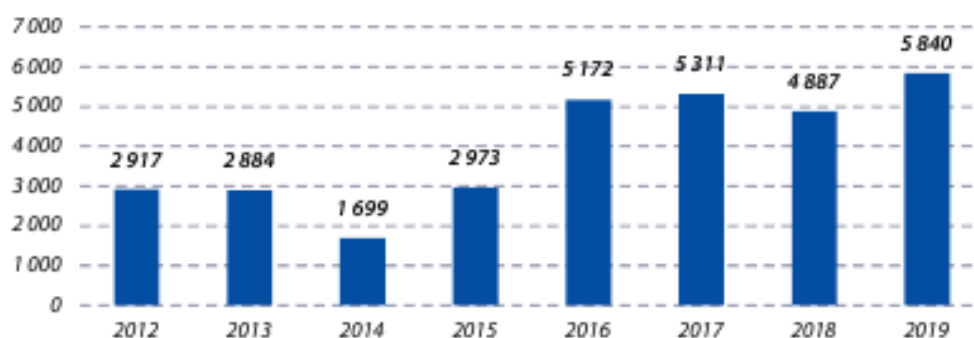

Рисунок 6.1 – Доля імпорту в загальному обсязі споживання рибної продукції

Розрахунки BRDO, дані Державної податкової служби України (далі — ДПС)³

Рисунок 6.2 – Динаміка експорту за 2012-2019 роки, тонн

У 2019 р. Україна експортувала риби та морепродуктів в обсязі 11,8 тис.тонн (4,8 тис. тонн в 2018 році) на суму 46,4 млн.дол. США.

Імпорт риби та морепродуктів

Загальний ринок імпортованої риби і морепродуктів становить близько 300 тис. тонн в рік (рис. 6.3). У порівнянні з 2014 роком імпорт впав на 30-

40%. В 2016 році ринок скоротився в зв'язку зі зниженням попиту на імпорту продукцію через низьку купівельну спроможність населення.

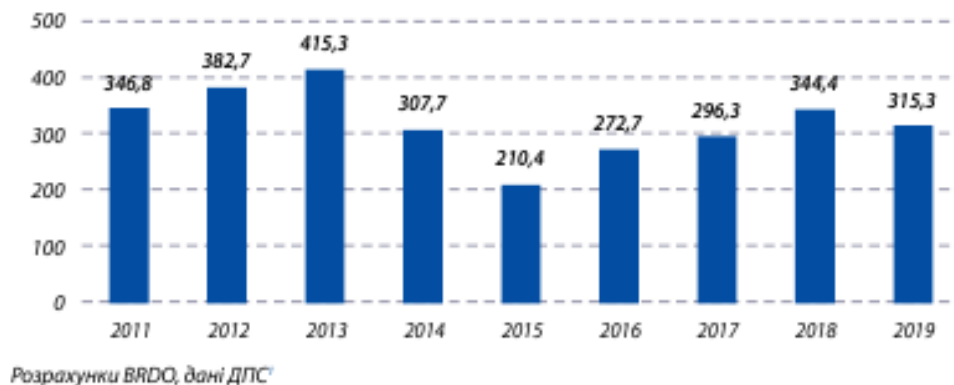

Рисунок 6.3 – Динаміка імпорту за 2011-2019 роки, тис. тонн

При цьому обсяги імпорту деяких видів риби, навпаки, вирости - це перш за все кілька, салака, імпортовані з Естонії.

Традиційно близько 40% всього імпорту займають поставки з Норвегії, приблизно 10% - з США.

За даними Державної фіскальної служби, в 2015 році Україна імпортувала рибу і морепродукти на суму \$ 290 млн, експорт склав \$ 10,9 млн. структура імпорту і споживчі переваги.

За результатами 10 місяців 2017 року імпортерами ввезено 240 500 тонн риби і морепродуктів. При цьому 215 000 тонн або 89% імпортованої рибної продукції склали морожена продукція. Частка охолодженої продукції - 3,5%, солоні - 2,5%, консерви - 1,4%, сурімі - 1,4%, сніки - 1,1%, пресерви - 0,3%.

Імпорт за 2017 р. склав 210 000 тон (98% з яких становить морська продукція). Отже 88% морської рибної продукції становить імпорт і лише 12% це вітчизняна морська риба. У ТОП-5 імпортованої продукції входить (% від всього імпорту):

1. Оселедець - 38 400 тонн (16%).
2. Скумбрія - 31 400 тонн (13%).
3. Хек - 29 000 тон (12,3%)
4. Салака - 27 500 тонн (11,4%).
5. Лосось - 19 500 тонн * (8%).

* Включає «лосось охолоджений», «лосось хребти», «лосось обрізу», «лосось черевця», «лосось шматки», «форель охолоджена» «форель хребти».

Далі йдуть: кілька (4,2%), минтай (3,8%), мойва (3,5%), нототенія (2,7%) та інші.

Найбільше рибної продукції Україна імпортувала з Норвегії (47 400 тонн), Ісландії (37 700 тонн), Естонії (23 600 тонн), США (23 150 тонн), Іспанії (13 000 тон), Латвії (11 800 тонн), Канади (10 000 тонн) і Китаю (7 900 тонн).

Якщо відштовхуватися від офіційних даних по імпорту, внутрішнього видобутку і офіційних даних за кількістю населення в країні, ми отримуємо середнє споживання близько 9 кг на людину в рік. При цьому, найбільше риби споживають в наступних 5 областях:

- Київська (13,1 кг)
- Одеська (13,0 кг)
- Черкаська (12,3 кг)
- Вінницька (11,8 кг)
- Херсонська (10,9 кг)

Аутсайдерами споживання риби є такі області України:

- Івано-Франківська (6,3 кг)
- Тернопільська (6,4 кг)
- Закарпатська (6,8 кг)
- Чернівецька область (7,5 кг)
- Львівська (7,5 кг)

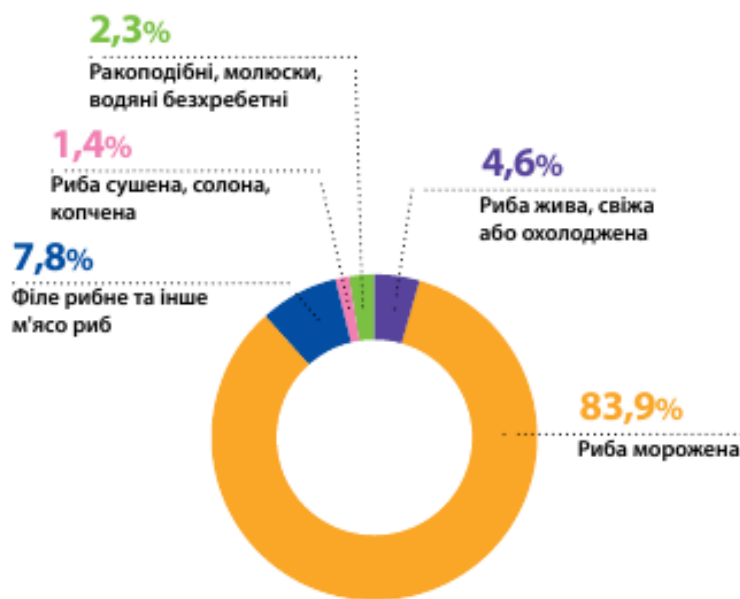
В цілому, обсяги імпорту в 2017 році практично збігаються з обсягами імпорту в 2016 році. У статистику поки що не включені дані за листопад і грудень 2017 року, але навряд чи вони будуть суттєво вище 30-35 тисяч тонн за кожен з цих місяців, тому імпорт за 2017 рік не повинен значно перевищувати показники 2016 року (300 000 тонн), хоча і зберігається можливість 3-5% зростання імпорту.

Разом з тим, за 2019 рік в Україну імпортовано 399,1 тис. тонн риби і морепродуктів (проти 379,5 тис. тонн у 2018 році). У грошовому вираженні рибної продукції імпортовано на 753,2 млн дол. США (проти 635,8 млн дол. США у 2018 році).

В основному риба імпортується в замороженому вигляді — близько 85% від усіх обсягів імпорту. У розрізі продукції Україна імпортувала (рис. 6.4-6.5):

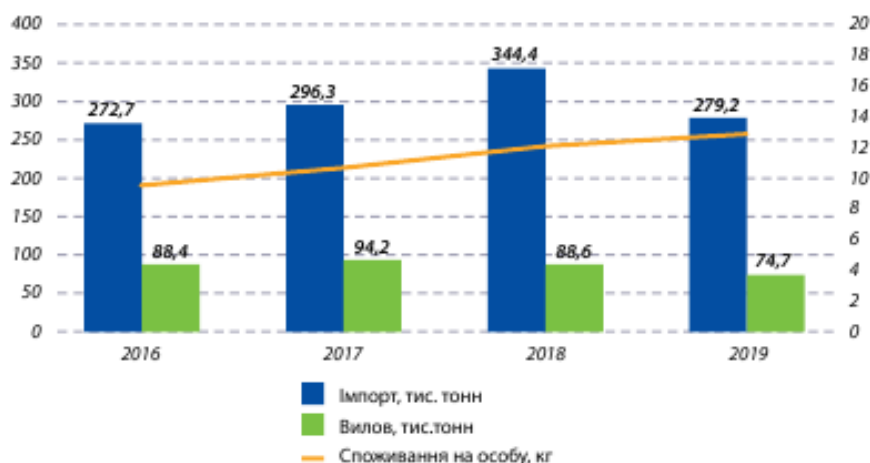
- ✓ Замороженої риби: 223,4 тис. тонн (290,5 тис. тонн в 2018 році) на суму 290,9 млн дол. США.
- ✓ Рибного філе: 24,7 тис. тонн (24,6 тис. тонн у 2018 році) на суму 49,3 млн дол. США.
- ✓ Живої, свіжої та охолодженої риби: 17,3 тис. тонн (15,4 тис. тонн у 2018 році) на суму 106,7 млн дол. США.

Таким чином, український ринок риби та морепродуктів є значною мірою імпортозалежним. Основними країнами-імпортерами риби в Україну є Норвегія, Ісландія, США, Естонія, Латвія, Іспанія, Канада, Великобританія, Китай, В'єтнам та Аргентина — всього 60 країн світу. Більша частина імпорту припадає на рибу, яку в Україні не виловлюють, тому що водиться вона виключно в морських економічних зонах інших держав.

Розрахунки BRDO, дані ДПС³

Рисунок 6.4 – Обсяги імпорту у розрізі продукції за 2016-2019 роки

Розрахунки BRDO, дані ДПС³, ДАРГ²

Рисунок 6.5 – Динаміка обсягів вилову та імпорту водних біоресурсів за 2016-2019 роки

Така велика частка імпорту обумовлена перш за все відсутністю рибопереробної промисловості, спеціалізованого риболовецького флоту, наявністю ННН-рибальства та браконьєрства.

Експорт риби та морепродуктів

Рибне філе та інше м'ясо риби є найбільш експортованим як за обсягами, так і за вартістю. Близько 37% експортних поставок риби та інших водних біоресурсів у 2019 році здійснено до країн Європи (Данія, Німеччина, Франція, Литва та інші), 29% — до країн Азії (Туреччина, Корея, Грузія та інші), 30% — до країн СНД (Молдова, Азербайджан, Білорусь та інші) (рис. 6.6, 6.7).

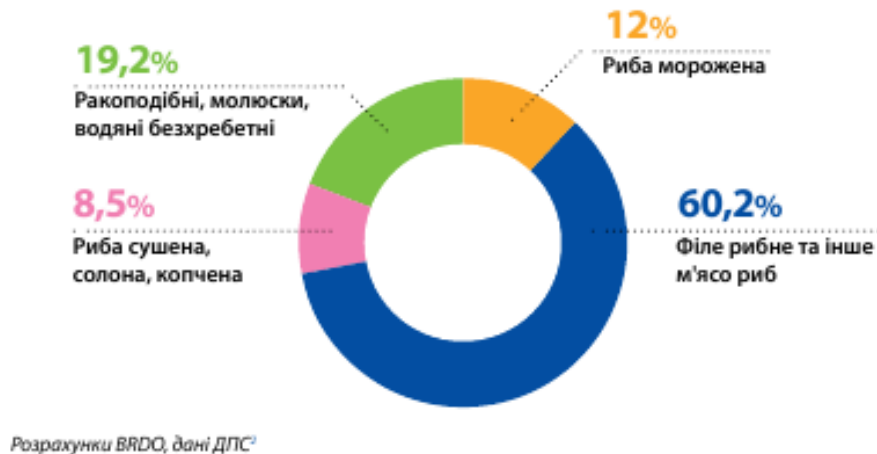

Рисунок 6.6 – Структура експорту у розрізі продукції за 2016-2019 роки

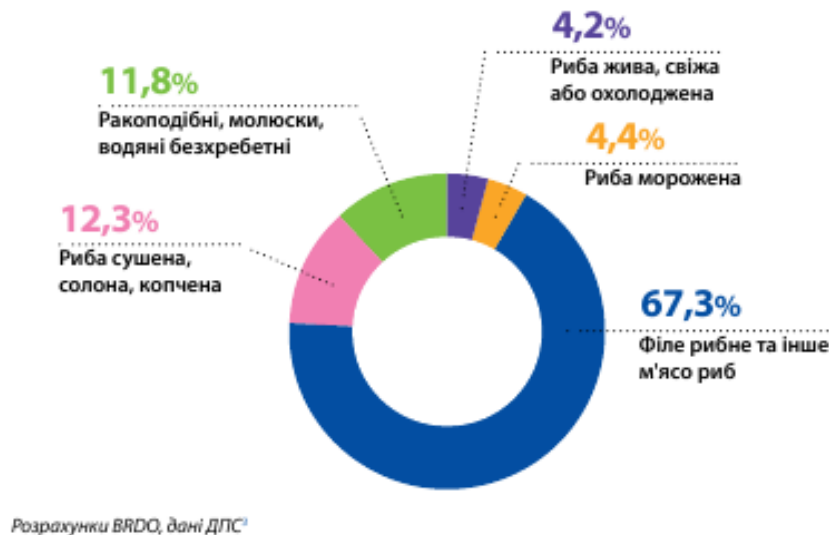

Рисунок 6.7 – Структура експорту у грошовому виразі за 2016-2019 роки

Експортна діяльність українських підприємств до Європи пов'язана з виконанням низки ветеринарно-санітарних заходів, що передбачені актами права Європейського Союзу (далі - ЄС). Відповідно до Імплементативного Регламенту Комісії 2019/626 Україну включено до переліку третіх країн, з яких дозволяється ввезення на територію ЄС рибної продукції (іншої ніж живі, охолоджені, заморожені та оброблені двостулкові молюски, голкошкірі, тунікати та черевоногі молюски, призначені для споживання людиною). Станом на 19.02.2020 р. до країн ЄС мають право експорту рибної продукції 29 українських підприємств.

В січні-листопаді 2019 року Україна збільшила експорт свіжого, охолодженого або мороженого рибного філе в грошовому вимірі до \$ 21,8 млн, що на 35% більше, ніж роком раніше.

За вказаний період Україна поставила на зовнішні ринки понад 3496 т рибного філе. При цьому 93% всього експорту українського свіжого, охолодженого або мороженого рибного філе (у грошовому вимірі) довелося на країни Європи (\$ 20,5 млн). До країн СНД поставлено 4% продукції на \$ 974 тис.

Найбільшим покупцем українського свіжого, охолодженого або мороженого рибного філе стала Данія - 1 396 т на \$ 7,2 млн. Також серед лідерів Німеччина - 1009 т на \$ 7 млн, Франція - 490 т на \$ 3,7 млн, Нідерланди - 124 т на \$ 854 тис. , Угорщина - 93 т на \$ 639 тис. і Азербайджан - 68 т на \$ 556 тис.

В розрізі товарних позицій за 11 місяців 2019 р найбільше експортовано такого свіжого, охолодженого або мороженого рибного філе (в абсолютному вираженні): лосося тихоокеанського, атлантичного та дунайського - 1 399 т на \$ 10,9 млн, тріски - 1086 т на \$ 5, 3 млн, сайди - 61 т на \$ 144,5 тис., сома - 56 т на \$ 243,5 тис., форелі - 77 т на \$ 557,6 тис.

В січні-серпні 2020 р. українські компанії поставили на зовнішні ринки риби і ракоподібних на \$ 24,1 млн. Це на 23,9% більше, ніж за аналогічний період минулого року.

Так, 21% всього експорту української риби і ракоподібних в грошовому вираженні припадає на Німеччину (\$ 5,1 млн). У Данію поставлено 18% продукції на \$ 4,4 млн. США. Також значні поставки здійснені в Японію (на \$ 2,2 млн), Білорусь (на \$ 2,1 млн), Литву (на \$ 2 млн) і Туреччину (на \$ 1,5 млн).

Протягом липня-серпня 2020 р з України поставлено на зовнішні ринки 735 т свіжого, охолодженого або мороженого рибного філе та іншого м'яса риб більш ніж на \$ 4,9 млн.

Україна в січні-червні 2020 р поставила на зовнішні ринки 1,4 тис. т свіжого, охолодженого або мороженого рибного філе та іншого м'яса риби на більш ніж \$ 9,1 млн. Такий результат в грошовому вираженні на \$ 1,4 млн (19%) більше, ніж за аналогічний період 2019 року.

Найбільшим покупцем українського свіжого, охолодженого або мороженого рибного філе в грошовому вираженні стала Німеччина - 472 т на \$ 3,2 млн (35% всього експорту). Також значні поставки здійснені в Данію (439 т на \$ 2,6 млн), Нідерланди (172 т на \$ 868,4 тис.), Японію (64 т на \$ 691,6 тис.), Францію (49 т на \$ 608,7 тис.) і Литву (89 т на \$ 473,3 тис.).

В розрізі товарних позицій лише за шість місяців 2020 р експортовано такого свіжого, охолодженого або мороженого рибного філе (в абсолютному вираженні):

- ✓ лосося тихоокеанського (нерки, горбуша, кета, чавичі, кижуч, сіма, форель Бива), атлантичного та дунайського - 549 т на \$ 4,1 млн;
- ✓ тріски - 349 т на \$ 1,8 млн.

Завдання.

1. Дослідити структуру експорту України у розрізі продукції за період 2016-2019 рр.
2. Дослідити структуру імпорту України у розрізі продукції за період 2016-2019 рр.
3. Надати прогнози змін імпорту та експорту риботоварів України

Питання для самоперевірки

1. На ринку риби та морепродуктів України, що перевищує частка імпорту чи частку експорту?
2. Яку рибну продукцію імпортує Україна?
3. З яких країн імпортує рибну продукцію Україна?
4. Яку рибну продукцію експортує Україна?
5. До яких країн експортує рибну продукцію Україна?
6. Чому відбуваються зміни на ринку імпорту та експорту рибної продукції України?
7. Охарактеризуйте динаміку експорту України за останні 10 років.
8. Охарактеризуйте динаміку імпорту України за останні 10 років.

ЛІТЕРАТУРА

основна

1. Шекк П.В., Бургаз М.І. Світове рибне господарство. Конспект лекцій. – Одеса, 2016. – 210 с.
2. Шекк П.В., Бургаз М.І. Світове рибне господарство. Методичні вказівки для самостійної роботи по вивченню дисципліни для магістрів 1-го курсу денної форми навчання. – Одеса, 2016. – 20 с.(електронний варіант).
3. Шекк П.В., Бургаз М.І. Світове рибне господарство. Методичні вказівки для лабораторних робіт по вивченню дисципліни для магістрів 1-го курсу денної форми навчання. – Одеса, 2016. – 60 с.(електронний варіант).
4. Крюкова М.І. Методичні вказівки для оформлення курсових проєктів та магістерських робіт для бакалаврів та магістрів денної та заочної форм навчання. – Одеса, 2012. – 40 с.(електронний варіант)
5. www.library-odeku.16mb.com
6. eprints.library.odeku.edu.ua

додаткова

1. Євтушенко М.Ю., Глебова Ю.А., Дудник СВ. Методичний посібник з дисципліни «Біоресурси гідросфери та сировинна база галузі». Частина 1- Загальна оцінка продукування біологічних ресурсів. К. Видавництво фітосоціологічного центру. – 2012. – 128 с. (8 др. арк).
2. Хижняк М.І. Євтушенко М.Ю. Біопродуктивність водойм. – Київ: фітосоціоцентр, 2010. – 240 с.
3. Шерман І.М. Пилипенко Ю.В., Шевченко П.Г. Загальна іхтіологія : підруч. – К. : Аграрна освіта, 2009. – 454 с.

Навчальне електронне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для практичних занять з навчальної дисципліни

«СВІТОВЕ РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО»

для студентів I року навчання денної та заочної форм навчання

РВО «магістр»

Спеціальність: 207 Водні біоресурси та аквакультура

ОПП «Охорона, відтворення та раціональне використання гідробіоресурсів»

Укладачі:

док.с-г.наук, проф., Шекк Павло Володимирович

канд.біол.наук, доц., Бургаз Марина Іванівна

Одеський державний екологічний університет
65016, Одеса, вул. Львівська, 15
